

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 5 (67) / 2019
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 5 (67)

2 том

Київ 2019

ББК 1
УДК 001
М-43

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: **Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; Open J-Gate; Academic keys; Наукова періодика України; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); CrossRef.**

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2019

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», 2019

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Економічні науки»:

Член редакційної колегії: **Алієв Шафа Тифліс огли** — доктор економічних наук, професор, член Ради — науковий секретар Експертної ради з економічних наук Вищої Атестаційної Комісії при Президентові Азербайджанської Республіки (Сумгаїт, Азербайджанська Республіка)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, професор, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Денисенко Микола Павлович** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної академії інвестицій і економіки будівництва, академік Академії будівництва України та Української технологічної академії (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Драган Олена Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Еміне Лейла Кият** — доктор економічних наук, доцент (Туреччина)

Член редакційної колегії: **Єфіменко Надія Анатоліївна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Заруцька Олена Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Дніпро, Україна)

Член редакційної колегії: **Захарін Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Ільчук Павло Григорович** — доктор економічних наук, доцент (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилюк Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Кухленко Олег Васильович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лойко Валерія Вікторівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Мігус Ірина Петрівна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Мухсінова Лейла Хасанівна** — доктор економічних наук, доцент (Оренбург, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Ниценко Віталій Сергійович** — доктор економічних наук, доцент (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Рамський Андрій Юрійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Селіверстова Людмила Сергіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скрипник Маргарита Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Смолін Ігор Валентинович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сунцова Олеся Олександрівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Тульчинська Світлана Олександрівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Хахонова Наталія Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Чубукова Ольга Юріївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шевчук Ярослав Васильович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент (Нововолинськ, Волинська обл., Україна)

Член редакційної колегії: **Шинкарук Лідія Василівна** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Беялов Талят Енверович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скриньковський Руслан Миколайович** — кандидат економічних наук, член-кореспондент Української академії наук (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор наук з національної безпеки, доктор економічних наук, член-кореспондент Російської академії природної історії (Русе, Болгарія)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

Розділ «Юридичні науки»:

Член редакційної колегії: **Арістова Ірина Василівна** — доктор юридичних наук, професор (Суми, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондаренко Ігор Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Братислава, Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Галуцько Валентин Васильович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гиренко Інна Володимирівна** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Глушков Валерій Олександрович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Головко Олександр Миколайович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Грохольський Володимир Людвигович** — доктор юридичних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Мустафазаде Айтен Інглаб** — доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та прав людини Національної Академії Наук Азербайджану, депутат Міллі Меджлису Азербайджанської Республіки (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Іманли Магомед Нагі** — доктор юридичних наук, професор (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Калюжний Ростислав Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Клемпарський Микола Миколайович** — доктор юридичних наук, професор (Кривий Ріг, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоредана Джані Агуїре** — доктор права, професор (Італійська Республіка)

Член редакційної колегії: **Лоренцмайєр Штефан** — доктор юридичних наук, професор (Аугсбург, Федеративна Республіка Німеччина)

Член редакційної колегії: **Макарова Тамара Іванівна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мельничук Ольга Федорівна** — доктор юридичних наук, доцент (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Овчарук Сергій Станіславович** — доктор юридичних наук (Запоріжжя, Україна)

Член редакційної колегії: **Омельчук Василь Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапенко Олексій Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Пивовар Юрій Ігорович** — доктор філософії в галузі права, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Світличний Олександр Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сидор Віктор Дмитрович** — доктор юридичних наук, професор (Чернівці, Україна)

Член редакційної колегії: **Таранова Тетяна Сергіївна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мушенко Віктор Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Анатолій Юхимович** — кандидат юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Фунта Растислав** — кандидат юридичних наук, доцент (Сладковичово, Словачка Республіка)

Член редакційної колегії: **Хіміч Ольга Миколаївна** — кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Легенький Микола Іванович** — кандидат педагогічних наук, доцент (Київ, Україна)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Белова Інна Валеріївна, Путрик Іван Олегович**
ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЦЕНТРОБАНКУ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ..... 8
- Кунін Ілля Леонідович**
МОДЕЛЬ ОЦІНКИ РИЗИКУ НЕПОГАШЕННЯ СУМНІВНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ... 11
- Курманова Гульнара Кусаиновна, Ким Анна Алексеевна,
Суханбердина Бибигуль Батыркаировна, Уразова Бакият Адилгереевна**
МОЛОДЕЖНАЯ БЕЗРАБОТИЦА В ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИХ СТРАНАХ..... 15
- Матюха Микола Миколайович, Алексеєнко Наталія Миколаївна**
УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФОРМУВАННЯ
УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ..... 21
- Рекуненко Ігор Іванович, Басова Юлія Вікторівна**
ТРАКТУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ 26

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

- Асташкин Вячеслав Дмитриевич, Фокин Денис Дмитриевич**
ПОНЯТИЕ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА В РОССИИ И УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ 33
- Висоцька Христина Олегівна**
НОВИЙ ЕТАП ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УСТАНОВАМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА РЕЛІГІЙНИМИ
ОРГАНІЗАЦІЯМИ: ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ 37
- Губарь Євгенія Андріївна**
ПРІОРИТЕТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ АГЕНЦІЄЮ..... 41
- Морозова Альона Олександрівна**
ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ..... 45
- Хомиченко Вікторія Віталіївна**
ПРОБЛЕМИ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД 49
- Шокало Олександр Сергійович**
РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ 52

Белова Інна Валеріївна

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумський державний університет*

Белова Инна Валерьевна

*доктор экономических наук, доцент,
профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования
Сумский государственный университет*

Bielova Inna

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Sumy State University*

Путрик Іван Олегович

*студент
Сумського державного університету*

Путрик Иван Олегович

*студент
Сумского государственного университета*

Putrik Ivan

*Student of
Sumy State University*

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЦЕНТРОБАНКУ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВЛИЯНИЯ ЦЕНТРОБАНКА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАНЫ

DETERMINATION OF THE IMPACT OF THE CENTRAL BANK ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Анотація. Метою дослідження є визначення взаємозв'язку між показниками, які характеризують діяльність центрального банку, та економічним зростанням групи країн. Результати дослідження підтверджують гіпотезу щодо існування прямого зв'язку між діями центрального банку країни та її економічним зростанням.

Ключові слова: центральний банк, економіка, економічне зростання.

Аннотация. Целью исследования является определение взаимосвязи между показателями, характеризующими деятельность центрального банка, и экономическим ростом группы стран. Результаты исследования подтверждают гипотезу о существовании прямой связи между действиями центрального банка страны и ее экономическим ростом.

Ключевые слова: центральный банк, экономика, экономический рост.

Summary. The purpose of the study is to determine the relationship between the indicators that characterize the activities of the central bank and the economic growth of the group of countries. The results of the study confirm the hypothesis that there is a direct link between the actions of the central bank of the country and its economic growth.

Key words: central bank, economy, economic growth.

Постановка проблеми. Центральний банк є незалежним національним органом, що проводить грошово-кредитну політику, регулює діяльність банківського сектору та надає фінансові послуги. Однак, стрімкий економічний розвиток більшості європейських країн, який спостерігається протягом останніх десятиліть, суттєво трансформував роль центрального банку, розширивши його функції та повноваження. Завданням дослідження є визначення взаємозв'язку між латентними змінними, які характеризують сфери економіки та банківського сектору, оцінка їх впливу та роль в економічному розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці в даній сфері зосереджені в двох основних напрямках: по-перше, на розумінні зв'язків між показниками банківського сектору та економічного зростання, та, по-друге, у кількісному визначенні витрат від криз банківського сектору з точки зору реальних втрат у ВВП. У першому напрямку дослідження науковці підтверджують зв'язок між відкритістю банківського сектору та економічним зростанням. Інші автори доводять, що ступінь розвитку фінансового сектору виступає важливим фактором економічного зростання.

Більшість сучасних центральних банків визначили монетарну стабільність як свою головну мету для забезпечення довгострокового економічного зростання та повної зайнятості. Реалізація цього завдання пов'язана з таргетуванням індексу споживчих цін, що робить такі показники, як процентні ставки, грошова маса та обмінний курс, однаково важливими. Так, Semuel та Nurina [1] дослідили вплив рівня інфляції, процентних ставок та обмінних курсів на валовий внутрішній продукт в Індонезії за період 2005–2013 рр. методом статистичного аналізу. Результати продемонстрували, що між відсотковими ставками та ВВП існує обернений зв'язок, а також прямий зв'язок між обмінними курсами та ВВП. Hussain та Haque [2] досліджували емпіричний аналіз взаємозв'язку між грошовою масою та темпами зростання ВВП на душу населення Бангладеш, використовуючи модель векторної корекції помилок (VECM). В результаті дослідження було виявлено, що грошова маса відіграє значну роль в економічному рості країни.

Широкий спектр практичних досліджень аналізує зв'язок між інфляцією та економічним зростанням у контексті як країн, що розвиваються, так і розвинених країн. Так, Sweidan [3] досліджував взаємозв'язок між інфляцією та економічним зростанням Йорданії за період 1970–2003 років. Результат виявив значний позитивний зв'язок між двома досліджуваними змінними.

Наявні наукові напрацювання стверджують про існування зв'язку між економічним зростанням та розвитком банківського сектору. Виходячи з емпіричних досліджень, провідні науковці роблять

висновки про те, що банківський сектор концентрує свої зусилля на загальному економічному зростанні, оскільки він сприяє розвитку галузей, що залежать від зовнішнього фінансування. Таким чином, дослідження показують наявність зв'язку і його характер між діями центрального банку та розвитком економіки.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження впливу центрального банку, його ролі в економічному розвитку країни, було обрано 24 країни: Білорусь, Бельгія, Чеська Республіка, Данія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Італія, Нідерланди, Польща, Португалія, Російська Федерація, Словенія, Іспанія, Швейцарія, Швеція, Туреччина, Велика Британія, Україна.

Інформаційна база дослідження охоплює дві групи показників, які характеризують банківський сектор та економічний розвиток країни в цілому за період 1998–2016 рр.

Ми обрали наступні змінні, які характеризують діяльність центрального банку країни — Bank Z-score, проблемні кредити, облікова ставка, грошовий агрегат М3 до ВВП, темп росту валютних резервів. Наступні показники характеризують стан економіки — темп росту ВВП, %, експорт до ВВП, прямі іноземні інвестиції до ВВП, платіжний баланс до ВВП, зміна обмінного курсу валюти до долара, рівень безробіття (% від загальної чисельності робочої сили), рівень бідності, зовнішній борг, індекс цін виробників, %.

Для виявлення та оцінки взаємозв'язку між групами показників було використано метод структурного моделювання (SEM). Цей підхід все частіше використовується різними дослідниками для представлення взаємозв'язків між різними елементами, пов'язаними однією проблемою.

Метод структурного моделювання передбачає щонайменше використання 220 спостережень ($11 \text{ змінних} * 20 = 220$), в нашому випадку їх більш ніж достатньо — 456 (24 країни * 19 років).

Для опису взаємозв'язку між двома факторами, які характеризують стан економіки та банківської системи, побудовано діаграму шляхів за допомогою пакету STATA.

Результати нашого дослідження показали, що зростання показника Zscore та М3 (% GDP) прямо впливає на латентну змінну — банківський сектор (Bank), а зворотній вплив мають проблемні кредити — NPL (%) і облікова ставка (Interest rate (%)). Щодо латентної змінної стан економіки (Economy), то зростання боргового навантаження, рівня безробіття негативно впливають на стан економіки. Нами також підтверджено, що покращення стану банківського сектору (за рахунок показників, на які має вплив центробанк) викликає в цілому для масиву з 24 європейських країн покращення стану економік.

Виходячи з проведених розрахунків, можна зробити висновки про взаємозалежність між показниками банківського сектору та станом економіки країни. Серед явних показників, що можуть впливати

на економічне зростання, за силою впливу можна, насамперед, виділити: облікову ставку, відношення грошового агрегату МЗ до ВВП.

Література

1. Saymeh, A. A. F. and Orabi, M. M. A. (2013). The Effect of Interest Rate, Inflation Rate, GDP, on Real Economic Growth Rate in Jordan. *Asian Economic and Financial Review*. 3(3). 341–354.
2. Hussain, M. E., and Haque, M. (2017). Empirical Analysis of the Relationship between Money Supply and Per Capita GDP Growth Rate in Bangladesh. *Journal of Advances in Economics and Finance*. 2(1): 54.
3. Sweidan, O. D. (2004). Does inflation harm economic growth in Jordan? An econometric analysis for the period 1970–2000. *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*. 1(2). 41–66.

Кунін Ілля Леонідович

студент

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кунин Илья Леонидович

студент

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Kunin Ilya

Student of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

МОДЕЛЬ ОЦІНКИ РИЗИКУ НЕПОГАШЕННЯ СУМНІВНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

МОДЕЛЬ ОЦЕНКИ РИСКА НЕПОГАШЕНИЯ СОМНИТЕЛЬНОЙ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ

MODEL FOR ASSESSING THE RISK OF NON-PAYMENT OF DOUBTFUL ACCOUNTS RECEIVABLE

Анотація. В умовах сучасної ринкової економіки будь-яка господарська діяльність пов'язана з певною часткою невизначеності і ризику. Це вимагає об'єктивної оцінки фінансового стану, платоспроможності та надійності своїх контрагентів. Стан дебіторської та кредиторської заборгованостей, їх розміри і якість роблять великий вплив на фінансовий стан господарюючих суб'єктів. Необхідність оцінки заборгованостей, крім випадків судового і позасудового врегулювання взаємних вимог підприємств, виникає при проведенні аналізу фінансового стану підприємства, при переуступку прав вимоги, при оцінці вартості бізнесу.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, управління дебіторською заборгованістю підприємства, кредитна політика, ризик непогашення сумнівної дебіторської заборгованості, кількісна оцінка ризику непогашення сумнівної дебіторської заборгованості.

Аннотация. В условиях современной рыночной экономики любая хозяйственная деятельность связана с определенной долей неопределенности и риска. Это требует объективной оценки финансового состояния, платежеспособности и надежности своих контрагентов. Состояние дебиторской и кредиторской задолженностей, их размеры и качество оказывают большое влияние на финансовое состояние хозяйствующих субъектов. Необходимость оценки задолженностей, кроме случаев судебного и внесудебного урегулирования взаимных требований предприятий, возникает при проведении анализа финансового состояния предприятия, при переуступке прав требования, при оценке стоимости бизнеса.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, управление дебиторской задолженностью предприятия, кредитная политика, риск непогашения сомнительной дебиторской задолженности, количественная оценка риска непогашения сомнительной дебиторской задолженности.

Summary. In a modern market economy, any economic activity is associated with a certain degree of uncertainty and risk. This requires an objective assessment of the financial status, solvency and reliability of its counterparties. The status of accounts receivable and payables, their size and quality have a great influence on the financial condition of economic entities. The need to assess debts, except for cases of judicial and extrajudicial settlement of mutual claims of enterprises, arises when conducting an analysis of the financial condition of the enterprise, with the assignment of claim rights, when assessing the value of business.

Key words: receivables, management of accounts receivable, credit policy, risk of non-payment of doubtful receivables, quantitative assessment of the risk of non-payment of doubtful receivables.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання і стан взаєморозрахунків між підприємствами характеризується значною часткою дебіторської та кредиторської заборгованості в обігових активах і поточних зобов'язаннях відповідно. Стрімке погіршення фінансового стану підприємств за останні роки було спричинено проблемами у їх кредитній діяльності та управлінні дебіторською заборгованістю. Тому розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо ефективного управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання нагально необхідна.

Наявність дебіторської заборгованості пов'язана з пошуком компромісного рішення між ризиком та доходністю. Її оптимальний розмір визначається порівнянням витрат, які підприємство розраховує одержати при певному рівні інвестованих у дебіторську заборгованість коштів з витратами, котрі воно буде нести для цього. Ефективне управління дебіторською заборгованістю підприємства, як складової частини всього менеджменту підприємства вимагає розробку комплексу процедур та моделей поведінки підприємства відносно дебіторської заборгованості, його існуючих та потенційних контрагентів.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремі питання управління дебіторською заборгованістю висвітлюються у працях: Агеева Е., Аллена Ф., Бланка І., Бріггема С., Бріля Р., Вітлінського В., Волніна В., Засадного Б., Колпакової Г., Майерса С., Мисаки Г., Поддерьогіна А., Росса С., Савицької Г., Савчука В., Шелудько В. та інших. Однак відсутність єдиного методологічного підходу до оцінки дебіторської заборгованості зумовлює необхідність поглиблення досліджень у вказаній сфері.

Метою статті є узагальнення та розробка методів щодо удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю підприємства, кількісної оцінки ризику появи і непогашення сумнівної дебіторської заборгованості для попередження і більш ефективного її управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним інформаційним джерелом при оцінці дебіторської та кредиторської заборгованостей є баланс підприємства і розд. 2 «Дебіторська та кредиторська заборгованість» форми № 5 «Додаток до бухгалтерського балансу». Саме вони є офіційною інформаційною базою для практично будь-якого оціночного дослідження. Більш детальну інформацію містять бухгалтерські рахунки, на основі яких і виводиться балансова величина цього активу. Роль дебіторської заборгованості не обмежується тільки позицією активу в балансі. Динаміка її величини може виступати ще й як одна зі складових фінансових потоків підприємства, зокрема у вигляді кеш-флоу, що дозволяє приводити її оцінку не тільки на основі методів витратного підходу, але і використовувати в визначенні її вартості методи дохідного підходу [1].

Специфіка оцінки дебіторської заборгованості пов'язана з тим, що даний актив не зовсім матеріальний. Власник цього активу може продати не саму заборгованість, а лише право вимоги погашення цієї заборгованості дебітором, тим самим поступитися права покупцю за договором. Ця особливість передбачає в оцінці визначати не тільки величину боргу, але аналізувати права на заборгованість. Крім обов'язкового відображення величини вартості активу в документах бухгалтерського обліку та звітності (балансі), дебіторська заборгованість повинна підтверджуватися договором між кредитором та боржником з додатком первинних документів, що підтверджують власне виникнення заборгованості та час її тривалості (накладні, рахунки-фактури і т.д.) [2].

Однією з проблем при оцінці іноді є ситуація, коли при отриманні оцінювачем формально повного комплексу документів їх зміст не в повній мірі відповідає реальному стану справ. Наприклад, відсутність в комплекті документів додаткового договору (угоди) між дебітором і кредитором про пролонгацію боргу або досить жорсткі умови повернення та погашення заборгованості для кредитора. Оцінювач може не врахувати цих умов, і в результаті складеться якась абстрактна величина вартості дебіторської заборгованості, яка не має ніякого практичного значення через відсутність належного документального та правового забезпечення. Тому необхідно дуже ретельно відображати в звіті про оцінку в розділі оцінки дебіторської заборгованості отриманий фахівцем-оцінювачем точний перелік всіх документів, які лягли в основу оціночних досліджень [1].

Узагальнюючи існуючі підходи до визначення якості дебіторської заборгованості, слід зазначити, що вона тісно пов'язана з поняттям ліквідності. Звісно ж важливо розмежувати ці поняття наступним чином:

- ліквідність дебіторською заборгованістю характеризується швидкістю звернення і термінами оборотності;
- якість пов'язано зі ступенем відповідності строків давності заборгованості до умов договору та визначається ймовірністю погашення дебіторської заборгованості з супутнім їй ризиком неповернення по кожному терміну давності.

Таким чином, якість дебіторської заборгованості являє собою узагальнену характеристику структури дебіторської заборгованості за строками давності і визначається рівнем ризику неповернення. Погіршення якості дебіторської заборгованості опосередковано свідчить про зниження ступеня ліквідності.

Слід зазначити, що даний факт і обумовлює необхідність класифікації дебіторської заборгованості за рівнями якості.

За даним класифікаційної ознаки пропонуємо виділяти такі види дебіторської заборгованості:

- ліквідна заборгованість з низьким ризиком неповернення;

- ліквідна заборгованість із середнім ризиком неповернення;
- заборгованість середнього ступеня ліквідності з високим ризиком неповернення;
- неліквідна заборгованість з абсолютним ризиком неповернення.

Вплив на «повернення» заборгованостей надає наявність схем взаємозаліків, що передбачає додаткове віднімання з величини первісно визначеної заборгованості сум витрат, необхідних на організацію таких схем. На багатьох великих підприємствах облік боргових зобов'язань ведеться по сальдо дебіторсько-кредиторської заборгованості, беручи позитивний сумарний оборот за дебіторську заборгованість, а негативний — за кредиторську заборгованість. У документах бухгалтерського обліку та звітності відбивається не дана сальдова сумарна величина, а окремо дві її складові — дебіторська і кредиторська заборгованості, тобто в балансі в активі може бути показана дебіторська заборгованість, а в пасиві — кредиторська заборгованість по одному і тому ж контрагенту. Тому оцінка дебіторської заборгованості окремо від кредиторської є не зовсім коректною, і результатом таких обчислень може бути отримання недостовірних значень цих активів при оцінці вартості чинного підприємства.

Визначення реального стану дебіторської заборгованості дозволяє оцінити ймовірність безнадійних боргів з урахуванням строків виникнення заборгованості. У цій фазі аналізу докладно розглядається склад простроченої заборгованості, виділяються сумнівна та безнадійна заборгованість, тобто оцінюється якість дебіторської заборгованості. Для отримання інформації про прострочення заборгованості слід провести аналіз договорів з контрагентами. Коли така інформація отримана, складається реєстр «старіння» рахунків дебіторів, де всі дебітори ранжуються на групи по спадаючій величині заборгованості [2]. Вартість дебіторської заборгованості важлива для організації-кредитора як для подальшого стягнення, так і для відображення в балансі та інших формах бухгалтерської звітності. Також величина реальних до повернення боргів цікавить власників підприємства, оцінювачів його активів, аудиторів, фінансових аналітиків, фахівців інвестиційних та інших організацій.

Основні завдання визначення вартості дебіторської заборгованості можна звести до чотирьох основних способів оціночних процедур [3].

Перший спосіб. Оцінка єдиним потоком. Визначається ринкова вартість активу як частини єдиного цілого, що становить вартість всього бізнесу підприємства. В основі цих досліджень лежить метод накопичення активу в рамках витратного підходу. Вся величина дебіторської заборгованості оцінюється в цілому, точна оцінка кожної окремої дебіторської заборгованості недоцільна, оскільки в цьому випадку можуть не враховуватися загальні тенденції

підприємства як системи. Акцент робиться саме на цих загальних тенденціях у розвитку бізнесу, на конкретній політиці менеджменту компанії щодо виплати боргів.

Другий спосіб. Оцінка кожної конкретної заборгованості. Цей спосіб пов'язаний з попередньою оцінкою заборгованості для реального власника активу з метою прийняття управлінського рішення і доцільності її продажу. Визначаються реальна корисність кожної конкретної заборгованості та можливі вигоди при її продажу.

Третій спосіб. Оцінка як товару. Дебіторська заборгованість оцінюється як товар для продажу на ринку за стандартом обґрунтованої ринкової вартості. Ця оцінка може включати в себе завдання визначення ціни пропозиції активу на аукціонах, а також визначення мінімальної ціни реалізації. Рішення названих цільових завдань вимагає глибоких пророблень особливостей кожної конкретної заборгованості з урахуванням правових аспектів власності.

Четвертий спосіб. Оцінка корисності придбання. У цьому випадку має місце оцінка тієї граничної ціни, яку інвестор готовий заплатити за цей актив з урахуванням всіх, можливо ексклюзивних, його інтересів і реальної можливості подальшого використання даного активу. Особливості даної постановки завдання полягають в тому, що в цьому випадку упор більшою мірою робиться на особливі інтереси інвестора, пов'язані зі специфічним подальшим використанням заборгованості, наприклад як методу контролю за бізнесом дебітора.

Найбільш доцільним і поширеним при оцінці дебіторської заборгованості є дохідний підхід з використанням методів дисконтування величини потоку повернення боргів. Застосування витратного підходу в оцінці даного підходу менш доцільно, оскільки теоретично його застосування дасть оцінку заборгованості, яка дорівнює її балансовому значенню. Використання ринкового підходу, заснованого на інформації, по аналогічному продажу, досить ускладнене через відсутність саме такої відкритої інформації.

Надзвичайно важливим елементом контролю розрахунків з дебіторами є контроль за термінами непогашення заборгованості. Звичайно, коли у підприємства список дебіторів є незначним, контроль за термінами непогашення здійснює бухгалтерська служба. Проте, якщо у підприємства чималий список дебіторів, то доцільно ввести до штатного розпису особу, яка б відповідала за моніторинг дебіторської заборгованості та контролювала терміни її непогашення відповідно до укладених договорів. Персонал, який займається розрахунками з дебіторами, повинен помічати будь-яку неправильну фінансову поведінку клієнта. Можливе використання програмного забезпечення з метою контролю оплати покупцями [4].

Якщо у дебітора існує певна репутація непогашення, то доцільно переглянути укладений з ним договір та змінити деякі умови кредитування. Необхідно групувати дебіторів за подібністю умов кредитування й термінами оплати, адже актуальність інформації по рахунках з дебіторами сприяє вчасному надходженню коштів. Серйозною помилкою менеджерів є невідтримання взаємовідносин з дебіторами. За назвою підприємства стоять живі люди, які мають почуття. Постійна робота з клієнтом сприятиме діловому співробітництву. Найпростішим способом є розсилання привітань з нагоди різних свят та на дні народження. Цим ви не просто зробите приємний жест, але й нагадаєте про себе.

На етапі контролю за одержанням оплати слід перевірити наявність і зміст усіх первинних документів (чи вказані кінцеві терміни оплати, виписані та надіслані всі рахунки), а також повторно надіслати рахунки (наприклад, поштою, факсом, електронною поштою) на соціальні платформи підприємства або просто нагадати про необхідність оплати рахунка телефоном. Саме тому ми погоджуємося з твердженням В. В. Краснової і Б. О. Жнякіна стосовно доцільності використання методів психологічного впливу, оскільки основний принцип дебіторської заборгованості — чим довше ви чекаєте, тим важче буде отримати кошти. Проте категоричність — це не завжди правильно. Перш ніж приймати категоричні й жорсткі рішення, слід з'ясувати у дебіторів причину несплати, адже важливе значення має і людський

фактор: можливо, дані про терміни оплати просто не занесені у платіжний календар через неухважність працівника. Якщо ж причиною несплати є не випадковість, а свідоме рішення, то слід використовувати жорсткіші методи впливу. До них можна віднести регулярне надсилання листів (як звичайною поштою, так і електронною), телефонні дзвінки з метою інкасації дебіторської заборгованості. Проте завжди слід чітко добирати слова, які будуть написані чи сказані, вони мають відповідати конкретному дебітору, а не бути універсальними.

Отже, з метою погашення дебіторської заборгованості в нормальні терміни слід постійно спілкуватися з дебітором, не допускати негативних емоцій, завжди підтримувати високий рівень професіоналізму. У нестандартних ситуаціях треба ставити себе на місце дебітора, адже, можливо, він став заручником ситуації і саме тому не погасив заборгованість.

Висновки. В сучасних умовах кожен суб'єкт господарювання зіштовхується з низкою операційних ризиків, здійснюючи власну діяльність. Водночас, серед найпоширеніших і найнебезпечніших ризиків можна відокремити особливий вид операційного ризику — дебіторську заборгованість, а особливо резерв сумнівних боргів, що потребує постійної уваги з боку керівників та обліково-фінансового апарату установ і організацій. Уміле управління дебіторською заборгованістю дасть змогу раціонально використовувати наявні фінансові ресурси та зміцнити економічну безпеку підприємства.

Література

1. Валинуров Т. Р., Трофимова Т. В. Специфика оценки дебиторской и кредиторской задолженности предприятия [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/spetsifika-otsenki-debitorskoj-i-kreditorskoj-zadolzhennostey-predpriyatiya>
2. Управління сучасною компанією / під ред. Б. Мільнера і Ф. Лииса. М.: ИНФРА-М, 2009. 598 с.
3. Белозерцев В. С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі [Електронний ресурс] / В. С. Белозерцев // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. — 2012. — № 2–05/3. — С. 1–7. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1839>. — Назва з екрана.
4. Кунін Е. Л. Модель оцінки ризику непогашення сумнівної дебіторської заборгованості при її управлінні // Ефективна економіка. — 2014. — № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2999>

УДК 06.77.64

Курманова Гульнара Кусаиновна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет*

Kurmanova Gulnara

*PhD (Economics), Associate Professor Department of Finance
West-Kazakhstan Innovative-Technological University*

Ким Анна Алексеевна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет*

Kim Anna

*PhD (Economics), Associate Professor Department of Finance
West-Kazakhstan Innovative-Technological University*

Суханбердина Бибигуль Батыркаировна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет*

Sukhanberdina Bibigul

*PhD (Economics), Associate Professor Department of Finance
West-Kazakhstan Innovative-Technological University*

Уразова Бакит Адилгереевна

*магистр экономических наук,
старший преподаватель кафедры экономики и менеджмента
Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет*

Urazova Bakit

*Master of Economic Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Economics and Management
West-Kazakhstan Innovative-Technological University*

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-5-4872

МОЛОДЕЖНАЯ БЕЗРАБОТИЦА В ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИХ СТРАНАХ

YOUTH UNEMPLOYMENT IN THE CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Аннотация. Статья посвящена молодежной безработице в Центрально-азиатских странах. Молодые мужчины и женщины сегодня сталкиваются с растущей неуверенностью в своих надеждах на удовлетворительный переход на рынок труда, и эта неуверенность и разочарование, в свою очередь, могут иметь пагубные последствия для отдельных лиц, общин, экономики и общества в целом. Безработная или частично занятая молодежь менее способна эффективно содействовать национальному развитию и имеет меньше возможностей для реализации своих прав в качестве граждан. Безработица как социальное явление имеет серьезные последствия так как, она размывает инвестиции в человеческий капитал и повышает риск быть исключенным из рынка труда, что приводит к отрицательному статусу «ни в сфере занятости, ни в образовании, ни в обучении». В статье рассматривается положение молодежи на рынке труда в Центрально-азиатских странах. Несмотря на то, что в каждой стране региона свои уникальные обстоятельства, особенности культурных, институциональных и политических факторов, занятость молодежи является ключевым вопросом, разделяемым странами всего региона. Это мотивирует проведение регионального обзора молодежной безработицы,

который выделяет общие тенденции и особенности, а также учитывает различия на уровне страны. В статье проанализированы причины безработицы в каждой стране. Теоретическая ценность статьи состоит в актуализации развития профессиональных навыков и улучшения перспектив трудоустройства молодежи. Одним из путей решения вопроса трудоустройства молодежи является приведение системы образования в соответствие с требованиями рынка труда. В системе образования должна быть организована конкурентная основа для каждого профессионального звена с поэтапной интеграцией молодежи на рынок труда.

Ключевые слова: молодежь, безработица, профессиональные навыки, молодежное предпринимательство, финансовая грамотность.

Summary. The state of youth unemployment in Central Asian countries is considered in this article. Young men and women today face increasing uncertainty about their hopes for a satisfactory transition to the labour market, and this uncertainty and frustration, in turn, can have detrimental effects on individuals, communities, the economy and society as a whole. Unemployed or part-time young people are less able to contribute effectively to national development and have fewer opportunities to exercise their rights as citizens. Unemployment as a social phenomenon has serious consequences since it blurs investments in human capital and increases the risk of being excluded from the labor market, which leads to a negative status «neither in employment, nor in education, nor in education». Despite the fact that each country in the region has its own unique conditions, features of cultural, institutional and political factors, youth employment is a key issue shared by the countries of the entire region. The article analyzes the causes of unemployment in each country. The theoretical value of the article is to update the development of professional skills and improve the employment prospects of young people. The development of professional skills and improvement of the employment prospects of young people are included in the political programs of each country in the region. One of the ways to solve the issue of youth employment is to bring the education system in line with the requirements of the labor market. A competitive basis for each professional level with the gradual integration of young people into the labor market should be organized in the education system.

Key words: youth, unemployment, Central Asian countries, professional skills, youth entrepreneurship, financial literacy.

Постановка проблемы. «Достойные рабочие места для молодежи» — это глобальная инициатива по расширению масштабов деятельности и воздействия на занятость молодежи в поддержку Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 года [1]. Рассмотрим положение молодежи на рынке труда в Центрально-азиатских странах. Несмотря на то, что в каждой стране региона свои уникальные обстоятельства, особенности культурных, институциональных и политических факторов, занятость молодежи является ключевым вопросом, разделяемым странами всего региона. Это мотивирует проведение регионального обзора молодежной безработицы, который выделяет общие тенденции и особенности, а также учитывает различия на уровне страны.

Формулировка целей статьи. Целью написания статьи является анализ безработицы среди молодежи в Центрально-азиатских странах и предложение мер по уменьшению её уровня.

Изложение основного материала. Согласно стандартам Организаций Объединенных Наций определение «молодежь» охватывает возрастную группу от 15 до 24 лет включительно. На практике, рабочее определение молодежи или молодых людей широко варьируется из страны в страну и зависит от культурных, институциональных и политических факторов. Под безработицей среди молодежи понимается доля рабочей силы в возрасте 15–24 лет, не имеющей работы, но доступной и ищущей работу. Рассмотрим уровень безработицы среди молодежи в этих странах. Попытаемся ответить на вопрос в каких странах молодые люди работают относительно лучше или хуже на рынке труда? Ответ на этот вопрос может дать важную информацию о факторах, которые приводят к успеху или неудаче системы перехода от школы к работе в стране. Основными элементами данной системы являются система образования и обучения, правила рынка труда, государственное устройство, семейная структура.

Таблица 1

**Уровень безработицы среди молодежи в Центрально-азиатских странах
(% от общей численности рабочей силы в возрасте 15–24 лет)**

Страны	2015 год	2016 год	2017 год	2018 год
Казахстан	4,518	4,542	4,483	4,70
Киргизская Республика	15,041	15,593	15,744	15,89
Таджикистан	18,298	18,517	18,881	19,22
Туркменистан	6,424	6,47	6,525	6,59
Узбекистан	15,559	14,954	14,555	14,21

Источник: составлено авторами из данных Международной организации труда

Таблица 2

**Уровень безработицы среди мужчин в Центрально-азиатских странах
(% от общей численности рабочей силы в возрасте 15–24 лет)**

Страны	2015 год	2016 год	2017 год	2018 год
Казахстан	3,93	3,955	3,907	4,074
Киргизская Республика	12,269	12,789	12,946	13,089
Таджикистан	16,428	16,722	17,173	17,515
Туркменистан	5,407	5,5203	5,629	5,734
Узбекистан	14,977	14,387	13,996	13,612

Источник: составлено авторами из данных Международной организации труда

Как видно из таблицы 1, высокий уровень безработицы на протяжении анализируемого периода остается в Киргизской Республике, Таджикистане и Узбекистане. В Казахстане и Туркменистане разброс значений данного показателя небольшой, но это не означает, что в этих странах у молодежи нет проблем с трудоустройством. Создание условий для стимулирования роста частного сектора считается предпосылкой для создания рабочих мест. Такие условия требуют устранения барьеров для входа, а также всего, от регулирования до финансирования, до улучшения макроэкономического управления и управления для снижения рисков и неопределенности. Рассмотрим уровень безработицы среди мужчин в возрасте от 15 до 24 лет.

Данные таблицы показывают высокий уровень безработицы среди мужчин в Таджикистане, Узбекистане, Киргизской республике. Из-за отсутствия достойной занятости молодые люди вынуждены искать работу за пределами страны. Тенденцию к увеличению данный показатель имеет в Казахстане.

Переход от школы к работе для многих молодых людей является болезненным процессом. Это прежде всего молодежь с низким уровнем образования, особенно те, кто не имеет обязательного образования,

а также те, кто живет в бедных районах. Молодые люди, особенно выходцы из богатых семей, как правило, испытывают плавный переход от школы к работе. Они достигают самого высокого уровня образования, который они желают и вскоре после этого находят работу, наиболее подходящую для них. Содействие трудоустройству молодежи требует комплексной и перспективной стратегии развития навыков; однако усилий по достижению лучшего соответствия между навыками, приобретенными молодежью в школе, и навыками, необходимыми на рынке труда, само по себе может быть недостаточно для улучшения перспектив рынка труда для всей молодежи. Развитие профессиональных навыков и улучшение перспектив трудоустройства молодежи входят в политические программы каждой страны региона. Новая стратегия реформирования «Казахстан-2050» дает понять, что профессионально-техническое и высшее образование имеют важное значение для экономического роста страны.

Занятость молодежи в регионе также имеет гендерный аспект. В то время как молодые женщины достигли значительных успехов в образовании, они не привели к сопоставимому увеличению участия в рабочей силе.

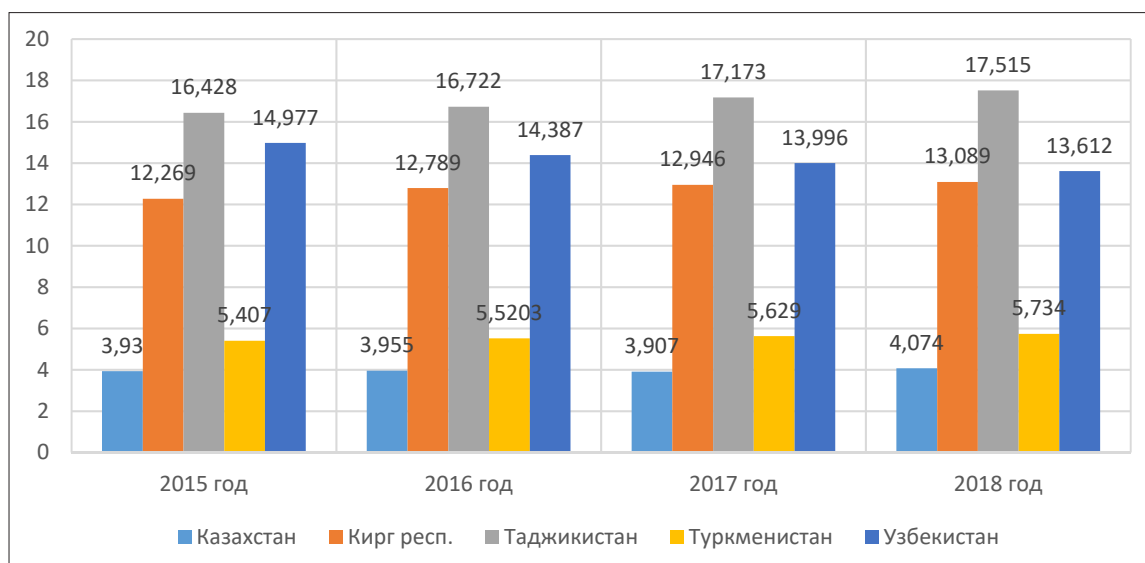

Рис. 1. Уровень безработицы среди мужчин в Центрально-азиатских странах, %

Таблица 3

**Уровень безработицы среди женщин в Центрально-азиатских странах
(% от общей численности рабочей силы в возрасте 15–24 лет)**

Страны	2015 год	2016 год	2017 год	2018 год
Казахстан	5,216	5,246	5,18	5,469
Киргизская Республика	19,134	20,69	20,878	21,056
Таджикистан	21,297	21,432	21,699	22,006
Туркменистан	8,056	7,992	7,967	7,955
Узбекистан	16,51	15,882	15,468	15,18

Источник: составлено авторами из данных Международной организации труда

Молодые женщины более уязвимы к безработице, чем молодые люди. Это видно из данных таблицы 3. Например, уровень безработицы среди мужчин в Казахстане за 2018 год равен 4,074%, а среди женщин за тот же период — 5,469%. Большое расхождение данного показателя наблюдается в Киргизской Республике 13,089% среди мужчин и 21,056% среди женщин.

Как показывают данные таблицы 3, с каждым годом растет уровень безработицы в Киргизской Республике, Таджикистане. На стабильно высоком уровне остается данный показатель в Узбекистане, Туркменистане. Женщины больше страдают от дискриминации и от структурных, социальных и культурных барьеров, которые мешают им искать работу. Кроме того, женщины несут ответственность за уход за детьми и престарелыми, а также за домашние дела.

Невозможно существенно улучшить показатели занятости молодежи, если имеется слишком мало рабочих мест. Улучшение образования и развития рабочей силы без создания рабочих мест просто ведет к образованию образованной молодежи, которая является безработной, или с неполной занятостью или мигрирует в поисках лучших возможностей. Создание рабочих мест требует, чтобы правительства позволяли формальному частному сектору расти и процветать. Тем не менее, эти молодежные стартапы испытывают трудности с процветанием. Они сталкиваются с теми же ограничивающими условиями ведения бизнеса, что и существующие фирмы. Казахстан — единственная страна данного региона, которая на 1 января 2019 года входит в 50 лучших в мире по легкости ведения бизнеса и занимает 28 место. Молодежные программы должны получить широкое распространение и Центрально-азиатские страны должны развивать широкий спектр инициатив в сфере занятости и предпринимательства. Создание здоровой экосистемы требует управления и ограничения нездоровой правовой, нормативной и бюрократической практики. Это легче сказать, чем сделать. Правительства Центрально — азиатских стран не испытывают недостатка в стратегиях развития бизнеса. Проблема остается в их успешной реализации и преодолении укоренившихся интере-

сов. Одним из главных вопросов является кумовство. Чрезмерное регулирование позволяет компаниям, связанным с режимами, ориентироваться в системе и получать преимущества. Другие проблемы включают коррупцию и злоупотребление бюрократической властью. Страны не сильно отличаются по своей способности генерировать профессиональные навыки, необходимые молодым людям для достижения успеха на рынке труда. Образовательные системы, которые в большей степени интегрируются с рынком труда посредством ученичества, услуг по трудоустройству или прямого найма на работу фирмами, по-видимому, настраивают молодежь на успех на рынке труда.

Таджикистан — страна с нестабильной экономикой и высоким уровнем безработицы. В течение продолжительного периода уровень безработицы в стране колеблется от 30–45% населения трудоспособного возраста. По оценкам экспертов, около 1 миллиона таджикских граждан ежегодно путешествуют для трудовой миграции.

На молодежь (в возрасте от 15 до 24 лет) острое воздействие оказывает отсутствие возможностей в экономике Таджикистана. Молодежь, которая бездействует, то есть молодежь, которая не работает и не учится в школе (NEET), составляет 40 процентов от общего числа, что является высоким по международным стандартам. В докладе Всемирного банка «Диагностика рабочих мест в Таджикистане: Стратегические рамки для рабочих мест» говорится, что таджикская экономика не в состоянии создать достаточное количество рабочих мест для растущей рабочей силы. Как отмечено в отчете, в Таджикистане просто нет рабочих мест, а работа в России, которую выполняют 90 процентов таджикских трудовых мигрантов, не может восполнить проваленный таджикский рынок труда. В отчете говорится, что формальный частный сектор зажат крупными государственными и неформальными секторами и недостаточно развит. Новые фирмы малочисленны и далеко друг от друга, а более старые, более крупные фирмы страдают от неэффективности. В отчете рекомендуются стратегические рамки для рабочих мест, построенные вокруг трех столпов: содействие росту частного сектора; повышение производительности, доходов и доступа к официальной занятости;

и подключение людей к работе [2]. Для Таджикистана, где 70 процентов населения моложе 30 лет, важно развивать предпринимательство и создавать более достойные и полноценные рабочие места для молодежи. С ноября 2016 года в стране началась реализация проекта Start-Up Choihona, инициированный Программой добровольцев Организации Объединенных Наций (ДООН). Проект Start-Up Choihona призван поддержать любого, кто хочет стать предпринимателем, предлагая равные возможности. Данный проект — совместная инициатива партнеров из правительства и частного сектора по поддержке инновационного предпринимательства для повышения занятости молодежи. Проект Start-Up Choihona — это ежеквартальные конкурсы, дающие возможность новым предпринимателям представить свои уникальные бизнес-идеи. С момента запуска проекта более 100 молодых предпринимателей представили свои бизнес-идеи в отраслях сельского хозяйства и сферы услуг. Конечная цель реализации проекта Start-Up Choihona — побудить молодежь быть более самостоятельной и способствовать развитию предпринимательского мышления. Предприниматели получают рекламу своего нового бизнеса, встречаются с партнерами и инвесторами, коммуницируют с широкой аудиторией через средства массовой информации, а также получают доступ к бизнес-инкубаторам и школам предпринимательства. Проект расширяется и воспроизводится в других странах данного региона. К примеру, в 2018 году Узбекистан и Киргизская Республика были приглашены принять участие в проекте Start-Up Choihona. Помимо добровольцев Организации Объединенных Наций организаторами проекта Start-Up Choihona являются сотрудники фонда «Accelerate Prosperity». Accelerate Prosperity — это инициатива Фонда Ага Хана по развитию, разработанной для всестороннего экономического развития с целью стимулирования или поддержки начинающих или быстрорастущих экономических предприятий посредством стимулирования предпринимательской культуры, продвижения себя, занятости среди молодежи и потенциальное создание рабочих мест в районах, где экономические возможности остаются недостаточными.

Проблемы занятости молодежи и привлечения квалифицированных кадров для восполнения пробела в людских ресурсах и наращивания его потенциала в Киргизской Республике взаимосвязаны и относятся к числу проблем, которые напрямую влияют на конкурентоспособность и экономическое процветание гражданского общества. Эти проблемы имеют социальную, политическую и реальную экономическую природу, поскольку их решения напрямую зависят не только от их конкурентоспособности и темпов экономического, технологического, инновационного развития, но часто и от их жизнеспособности. Рынок труда молодых людей является особым социально-демографическим сегментом киргизской экономики

со своими собственными законами, которые необходимо учитывать в политике занятости. Отсутствие работы в Киргизской Республике привело к тому, что многие стали искать работу в других странах, особенно в России. Это важная уязвимость, потому что, если российская экономика замедлится, эти рабочие вернутся домой, усугубляя бедность и социальные проблемы. По данным Министерства труда, молодежи и миграции Киргизской Республики на начало 2018 года около 60% официально зарегистрированных безработных молодых людей долгое время не имели работы из них 14% это выпускники вузов. Для решения проблем молодежной безработицы Министерство труда, молодежи и миграции разработало программу, направленную на создание устойчивой молодежной работы в стране. Проект направлен на повышение гражданской активности молодежи и подготовку ее к рынку труда путем создания различных возможностей. Благодаря этому проекту сотни молодых людей смогут улучшить свои лидерские и жизненные навыки, а также повысить свои профессиональные и предпринимательские навыки. В рамках данной программы организовываются ярмарки вакансий для школьников на уровне районов, в которых принимают участие местные работодатели, а также местные и национальные высшие учебные заведения, чтобы предоставить студентам информацию о доступных рабочих местах и высшем образовании, актуальном для рынка. Ежегодно часть молодых людей проходит обучение по традиционному предпринимательству, другая часть по социальному предпринимательству в целях содействия самозанятости молодежи. При поддержке фонда «Accelerate Prosperity» ежегодно выделяются гранты на реализацию перспективных бизнес-идей. Эти гранты позволяют молодым предпринимателям получать доступ к технической помощи и наставничеству.

Уровень трудовой активности населения в разных регионах Туркменистана неодинаков. Самый высокий уровень трудовой активности в Ашхабаде и Балканском велаяте. Существуют региональные различия в показателях трудоустройства для лиц, зарегистрированных в службе занятости, и это связано с социально-экономическими условиями в каждом регионе. Туркменистан не в меньшей степени обеспокоен трудоустройством молодежи. 40% молодежи проявляют интерес к самозанятости, и правительства внедряют значительное количество программ, чтобы помочь им начать предпринимательскую деятельность. Высокий уровень профессиональных компетенций, требуемый работодателями, снижает шансы молодых выпускников школ выйти на рынок труда. И хотя молодежное предпринимательство вряд ли станет панацеей для решения проблемы безработицы среди молодежи, оно может стать частью ответных мер. Растущее население Туркменистана и высокий процент молодых людей, выходящих на рынок труда, представляют собой проблему для

правительства. Эти молодые люди должны быть обеспечены адекватным образованием, чтобы они могли внести вклад в социально-экономическое развитие страны. Другая серьезная проблема, стоящая перед системой образования и обучения, заключается в ее способности обеспечить обучение специалистов в негосударственном секторе экономики (включая малые, средние и микропредприятия) для развития предпринимательства и специальных профессиональных навыков, чтобы помочь им в дальнейшем развитии своего бизнеса.

Среди причин молодежной безработицы в Казахстане можно выделить несколько главных. Например, в последнее время появилась тенденция, что большинство молодых людей нанимаются на работу своими родителями в качестве участников семейного бизнеса или получают финансовую поддержку от них. Это можно объяснить тем, что молодые специалисты не востребованы на рынке труда ввиду отсутствия опыта работы молодежи. Большинство компаний требуют, чтобы новые сотрудники имели опыт работы не менее 3 лет. Поэтому для компаний лучше сохранить существующего сотрудника, чем нанимать нового. Еще одна причина безработицы — это статус университета и уровень образования, который получают сами студенты. Более того, вопрос о том, сможет ли недавний выпускник найти работу после выпуска, зависит от способностей родственников, которые занимают хорошие позиции в разных организациях. Это может показаться странным, но это установленный факт в Казахстане. Этот вопрос называется «кумовство», что является назначением на работу на основе близких семейных отношений или дружеских отношений. Новому выпускнику легче найти работу, если у него есть родственники, которые могут помочь. Согласно Klaus Kneale, кумовство — это очень обидное дело, и оно может творить чудеса или сеять хаос». (К. Кнеале, 20 мая 2009 г.). К сожалению, большая часть недавних выпускников не имеет родственников, которые могут помочь в поиске работы после окончания учебного заведения, что соответственно приводит к росту уровня безработицы. По результатам многих исследований на начало 2017 года 28% молодых людей в Казахстане были заняты в неформальной экономике, занимаясь неквалифицированной, низкооплачиваемой и рискованной работой. Другая часть молодежи является самозанятым. В Казахстане можно выделить следующие меры по снижению уровня молодежной безработицы: профессиональная ориентация путем создания консультативных

центров для молодежи, развитие технического и профессионального образования, совершенствование дуального образования, повышение осведомленности о государственной поддержке и инициативах в области развития молодежного предпринимательства.

Уровень безработицы среди молодежи в Узбекистане значительно превышает уровень безработицы среди взрослых. Среди трудоспособного населения Узбекистана каждый пятый мужчина находит оплачиваемую работу за рубежом, а среди молодежи уровень международной миграции еще выше: каждый третий мужчина в возрасте от 20 до 24 лет является мигрантом. Эти высокие показатели миграции объясняются недостатком рабочей силы на внутреннем рынке.

Выводы из данного исследования. В период все возрастающего уровня образования молодые люди по-прежнему имеют более низкий уровень занятости, доходов и участия, а также более высокий уровень безработицы по сравнению со взрослыми. Доля выпускников школ и высших учебных заведений, которые устраиваются на работу, подходящую для более низкого уровня образования (несоответствие навыков), высока во многих странах. Причина — низкий уровень профессиональных компетенций, которыми обладают молодые люди. Формирование этих компетенций должно стать главным приоритетом для современных систем образования. Финансовая грамотность является основным жизненным навыком для участия в современном обществе. Дети растут во все более сложном мире, в котором им в конечном итоге необходимо будет взять на себя ответственность за свое собственное финансовое будущее. Национальные опросы показывают, что молодые люди имеют один из самых низких уровней финансовой грамотности. Это отражается в их общей неспособности выбрать правильные финансовые продукты и зачастую в отсутствии интереса к разумному финансовому планированию. С раннего возраста дети должны развивать навыки, помогающие выбирать между различными вариантами профессии и образования и управлять любыми свободными денежными средствами, которые они могут иметь, будь то пособия или работа на неполный рабочий день. Таким образом, одним из путей решения вопроса трудоустройства молодежи является приведение системы образования в соответствие с требованиями рынка труда. В системе образования должна быть организована конкурентная основа для каждого профессионального звена с поэтапной интеграцией молодежи на рынок труда.

Литература

1. Конвенция ООН. Повестка дня на XXI век // Конференция ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 г.
2. Строкова Виктория и Адждад Мохамед Ишан. 2017. Диагностика создания рабочих мест в Таджикистане: стратегические направления по созданию рабочих мест. Всемирный Банк. Вашингтон. Лицензия: Creative Commons Attribution CC BY3.0 IGO.

Матюха Микола Миколайович

кандидат економічних наук

Київський національний університет технологій та дизайну

Матюха Николай Николаевич

кандидат экономических наук

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Matiukha Mykola

Candidate of Economic Sciences

Kiev National University of Technologies and Design

ORCID: 0000-0002-7968-3777

Алексєєнко Наталія Миколаївна

студент

Київського національного університету технологій та дизайну

Алексеенко Наталья Николаевна

студент

Киевского национального университета технологий и дизайна

Alekseenko Natalia

Student of the

Kiev National University of Technologies and Design

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА И ФОРМИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ОТЧЕТНОСТИ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ

IMPROVEMENT OF ORGANIZATION OF MANAGING ACCOUNT AND FORMING MANAGEMENT REPORTING OF MAIN ACTIVITIES

Анотація. Досліджено методичні питання щодо організації управлінського обліку та формування управлінської звітності основних засобів в умовах застосування інформаційних технологій

Ключові слова: основні засоби, реєстр основних засобів, управлінська звітність, документообіг, організація обліку.

Аннотация. Исследована методические вопросы организации управленческого учета и формирования управленческой отчетности основных средств в условиях применения информационных технологий

Ключевые слова: основные средства, реестр основных средств, управленческая отчетность, документооборот, организация учета.

Summary. Methodical issues concerning the organization of managerial accounting and the formation of managerial accounting of fixed assets in the conditions of application of information technologies are investigated.

Key words: fixed assets, register of fixed assets, management reporting, document circulation, accounting organization.

Постановка проблеми. Діяльність кожного підприємства передбачає наявність засобів виробництва і відповідних матеріальних умов, вони є одним з найважливіших елементів продуктивних сил, визначають їх рівень. Формування ринкових

відносин передбачає конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, економічний ефект може отримати підприємства, які найбільш ефективно використовуює всі види наявних ресурсів. Саме тому, основні засоби, їх інформаційне забезпечення, для

управління підприємством відіграє значну роль у досягненні фінансових цілей підприємства. Актуальність цього питання посилюється ще й тим, що в сучасних умовах здійснюється адаптація існуючої системи обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності, впроваджуються у практику нові підходи і методики організації обліку ресурсів суб'єктів господарювання й контролю за їхнім використанням, підвищується роль обліку в системі управління. Зростання ролі бухгалтерського обліку у розв'язанні економічних проблем на сучасному етапі розвитку економіки України зумовлює необхідність удосконалення обліку основних засобів в процесі формування й використання фінансових ресурсів підприємницьких структур. Чітка і прозора побудова організації обліку підвищує його роль як основного засобу контролю за ефективним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В Україні продовжується реформування системи національних положень обліку і їх узгодження із міжнародними стандартами фінансової звітності. Крім того, в дослідженнях з питань удосконалення організації обліку основних засобів слід орієнтуватися не тільки на міжнародні стандарти і досвід, а й на конкретні умови та специфіку діяльності підприємства відповідної галузі економіки. Розвитку теорії і практики організації обліку основних засобів сприяли роботи як західних економістів К. Друрі, Макконелла, Б. Нідлза, П. Самуельсона, П. Фрідмана, Ч. Т. Хорнгрена, так і вітчизняних — М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича, З. В. Гуцайлюка, В. І. Єфіменка, В. П. Завгороднього, Г. Г. Кірейцева, М. В., Корінька М. Д., Кужельного, А. М. Кузминського, В. Г. Линника, М. С., Пантелеєва В. П., Пушкаря, В. В. Сопка, М. Г. Чумаченка, В. Г. Швеця, В. О. Шевчука та інших. Одночасно, у зв'язку з реформуванням системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, виникає необхідність подальшого поглибленого вивчення вказаних питань серед яких займає місце і облік основних засобів.

Формулювання цілей статті. Удосконалення організації теоретичних та практичних аспектів ведення обліку основних засобів на вітчизняних підприємствах в умовах застосування інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Одночасно із проведенням значних кроків у реформуванні системи обліку основних засобів недостатня увага приділяється підвищенню реальності обліково-економічної інформації про їх наявність і використання на вітчизняних підприємствах. Сучасна технічна різноманітність необоротних засобів потребує удосконалення діючої методики обліку операцій надходження, дооцінки, відновлення, поліпшення, а також способів відображення в обліку їх амортизації. Залишаються

невирішеними організаційно-методичні проблеми формування облікової політики щодо даного об'єкта обліку при застосуванні інформаційних технологій.

У зв'язку з формуванням в даний час нової економічної системи, заснованої на використанні інформаційних систем, для ефективного управління необхідно отримувати достовірну інформацію за невеликий проміжок часу. Нові умови господарювання змінюють роль бухгалтерського обліку і відповідно суттєвим змінам піддаються методологічні і методичні аспекти його організації, виникає необхідність застосовувати автоматизовану систему обліку, в склад якої входили автоматизовані робочі місця бухгалтера, як вузькоспеціалізовані функціональні інформаційні комплекси.

Нагромадження та оновлення основних засобів, нарощування виробничих потужностей підприємств різних галузей економіки здійснюється в процесі технічного переозброєння, реконструкції й розширення діючих або спорудження нових виробничих об'єктів (цехів, виробництв, підприємств у цілому). Технічне переозброєння діючого підприємства означає здійснення відповідно до плану (програми) його технічного розвитку (без розширення існуючих виробничих площ) комплексу заходів, що передбачають підвищення до сучасних вимог технічного рівня окремих дільниць виробництва за рахунок впровадження нової техніки і технології, механізації та автоматизації виробничих процесів, модернізації й заміни фізично спрацьованого та технічно застарілого устаткування. Реконструкція діючого підприємства є здійснюваним за єдиним проектом повним або частковим переобладнанням виробництва. За необхідності можуть бути споруджені нові або розширені існуючі допоміжні та обслуговуючі об'єкти. До реконструктивних робіт відносять також будівництво нових виробничих об'єктів замість тих, дальшу експлуатацію котрих визнано недоцільною.

В умовах автоматизованої обробки інформації дані бухгалтерського обліку використовується набагато менше ніж при ручній обробці даних. Сучасна автоматизована система обліку повинна будуватися на основі найновіших засобів обчислювальної техніки і повинна забезпечити:

- повне і своєчасне задоволення інформаційних потреб користувачів;
- виконання контрольних і аудиторських задач, з метою отримання необхідної інформації про наявні відхилення;
- отримання комп'ютерних управлінських рішень;
- здійснення аналізу і прогнозування господарсько-фінансової діяльності підприємства [4].

АРМ бухгалтера є засобом автоматизації праці зайнятого обліком персоналу і представляє собою функціональну спеціалізовану систему, програмно-технічний комплекс, інформаційне і додаткове інструктивно-методичне і організаційно-технологічне забезпечення. Автоматизоване робоче місце

бухгалтера з обліку основних засобів забезпечує автоматизоване ведення магнітотеки (штрих-кодів) інвентарних карток основних засобів, нарахування амортизаційних відрахувань на повне відновлення і капітальний ремонт, ведення обліку дорогоцінних методів у складі основних засобів.

Облікові працівники виконують на АРМ такі основні автоматизовані операції:

- ведення з допомогою клавіатури в комп'ютер даних первинних документів з обліку основних засобів;
- автоматизований контроль введення даних на достовірність і повноту;
- автоматична обробка введення даних і відображення результатів обробки в інвентарних картках;
- автоматичне формування і виведення на екран монітора або друкування машинограм згрупованих у цілому по підприємству за матеріально відповідальними особам, місцями зберігання або експлуатації;
- організація і введення нормативно-довідкової інформації;

Облік та збір управлінської інформації про основні засоби на вітчизняних підприємствах є одним з найбільш трудомістких процесів при підготовці звітності за міжнародними стандартами. Причина тому великі обсяги здійснюваних операцій і відмінності в облікових оцінках і методах, що підвищують ризик спотворення даних звітності. Одним із шляхів вирішення проблем накопичення інформації про основні засоби є запровадження ведення реєстру основних засобів в управлінському обліку. Для спрощення систематизації інформації може проводитися паралельно обліку за вітчизняним стандартами, що передбачає наявність спеціалізованої інформаційної системи ERP-класу, або через трансформацію бухгалтерських даних за певними правилами, або шляхом ведення окремого обліку основних засобів в окремій інформаційній системі [5].

В силу різних причин не кожне підприємство може впровадити систему паралельного обліку, а ведення незалежної системи вимагає значних витрат. У зв'язку з цим перетворення даних управлінського обліку операцій з основними засобами найбільш прийнятний. Цей метод вважається ефективним, якщо звітність складається своєчасно, якісно і з мінімальними витратами. Такої організації можна досягти за рахунок раціонального зближення різних видів обліку за допомогою визначення:

- 1) методології обліку;
- 2) інформаційної системи (включаючи систему довідників);
- 3) стандартизації облікових процесів.

Наявність на підприємствах регламентуючих документів з організації бухгалтерського обліку забезпечує однакове застосування принципів обліку, розуміння облікових процесів фінансовими працівниками, ліквідує різні трактування та відображення

в обліку та звітності однієї і тієї ж господарської операції, покращує комунікаційні зв'язки управління. Рекомендується поряд з наказом про облікову політику підприємства, щорічно затверджувати додаткові регламентовані документи. Серед них можна виділити:

- Наказ про облікову політику щодо складання звітності відповідно до стандартів (МСФЗ), в якій встановлюються основні принципи визнання активів, зобов'язань і капіталу відповідно. Відносно обліку основних засобів в обліковій політиці однозначно визначаються методи обліку відображення окремих операцій, наприклад, спосіб нарахування амортизації основних засобів, спосіб визнання відсотків по кредитах на придбання основних засобів.
- Стандарти управлінського обліку, які частково можуть ґрунтуватися на положеннях міжнародних та національних стандартів обліку.
- Бюджетний регламент, що описує методику формування, аудиту і аналізу виконання бюджету підприємства, у тому числі методику складання бюджету капітальних вкладень і витрат на амортизацію.
- Інструкції, що регламентують окремі бізнес-процеси підприємства, інструкції про порядок ведення облікових довідників підприємства.
- Документи, що регламентують внутрішній аудит основних засобів.

На рівні методологічних документів необхідне зближення принципів обліку, які забезпечуються головним чином через класифікацію об'єктів, способів оцінки та визнання, а також систему облікових реєстрів.

Перш за все, в управлінському та міжнародному обліках приймається однозначна класифікація основних засобів для цілей постановки на їх облік. Всі відмінності в складі основних засобів для різних видів обліку повинні бути пояснені. Методи нарахування амортизації в міжнародному та управлінському обліках повинні бути однаковими і відображати схему отримання вигод від використання активів.

По-друге, має бути належним чином проведений взаємозв'язок синтетичних рахунків і встановленої аналітики, що має сприяти зручності збору вихідних даних. Бухгалтерський, управлінський і бюджетний обліки можуть вестися на основі єдиного встановленого на підприємстві плану рахунків. Для синтетичних рахунків бухгалтерського обліку, позначених в робочому плані рахунків, визначаються додаткові аналітичні довідники, що заповнюють відсутню інформацію на етапі перетворення бухгалтерських даних в дані управлінського обліку. Наприклад, аналітика «Центр фінансової відповідальності», «Бюджетна стаття доходів/витрат» на бухгалтерських рахунках обліку витрат по амортизації дозволяє визначити відповідний бюджет та статтю звіту про сукупні доходи (витрати) відразу ж

після відображення факту господарської операції в обліковій системі. Така побудова синтетичного плану рахунків, пов'язаного із аналітичною системою, повинна бути закріпленою в методологічних документах підприємства.

Отже, налагоджена система управлінського обліку основних засобів є системою інформаційного забезпечення систематизації та узагальнення даних про основні засоби при формуванні міжнародних стандартів фінансової звітності. У даному контексті внутрішня регламентація та стандартизація підходів до обліку має сприяти уникненню дублювання інформації (первинних документів, реєстрів) при одночасному веденні на підприємстві декількох видів обліку, включаючи застосування міжнародних форм звітності.

Завершальним процесом інформаційного забезпечення управління є підготовка звітності. Від якості звітності — в першу чергу від її достовірності залежить наскільки вірними будуть управлінські рішення, прийняті на її основі. Управлінська звітність за операціями з основними засобами в рамках ведення управлінського обліку розділяється на дві групи:

- 1) контрольні звіти, що засвідчують правильність даних перенесених із бухгалтерського обліку і розрахованих коригувань. При веденні автоматизованого обліку найчастіше це так звані ІТ-контроль, який допомагає впевнитися в тому, що всі факти господарських операцій враховані для цілей управлінського обліку;
- 2) якщо підприємство веде відособлений управлінський облік то проводиться ідентифікована звірка оборотів і сальдо по даним бухгалтерських рахунків. Вихідні дані національного обліку та перенесені дані повинні збігатися. Виявлені розбіжності означатимуть помилку перенесення даних або наявність змін, внесених в бухгалтерські дані після здійснення перенесення. Слідом за звіркою перенесених даних і виконанням коригуючих проведення необхідно перевірити результати відображення конкретних операцій. Такий підхід дозволяє побудувати звітність за відхиленнями.

На практиці при формуванні звітності за способом побудови використовують два типи — контрольна, або за відхиленням, відповідно для двох типів звітності існують аналогічні механізми їх формування. Серед таких механізмів можна виділити контрольні заходи, що здійснюються при узгодженні даних національного та міжнародного обліків при формуванні управлінської звітності по основних засобах:

- 1) виявлення об'єктів, по яких не була нарахована амортизація. Алгоритм контролю: сума нарахованої амортизації по об'єкту основних засобів в бухгалтерському обліку не дорівнює нулю, сума амортизації в управлінському обліку з цього ж об'єкту дорівнює нулю — різниця повинна бути виявлена.

- 2) виявлення об'єктів, вибуття які відображено для цілей управлінського обліку. Алгоритм розрахунку аналогічний описаному пункту 1.

- 3) перевірка суми первісної вартості. У звіті наводяться дані про об'єкти, по яким первісна вартість за даними управлінського і міжнародного обліку відрізняється від національного. Сума розбіжностей має співпадати з сумою виконаних коректувальних записів.

Даний алгоритм контролю має включати в себе порівняння показників наведених у звітності:

- з попереднім періодом, що допомагає виявити коливання (відхилення), що вказує на можливі помилки;
- з плановими показниками для обґрунтування застосування норм амортизації, якості планування — наприклад, чи були включені в бюджет витрати на закупівлю конкретних основних засобів, чи складений план введення об'єктів в експлуатацію.

Аналіз показників складеної управлінської звітності за основними засобами, як правило, здійснюється за агрегованими показниками відповідно до:

1. Класифікаційних груп основних засобів (використовується певний рівень ієрархічного довідника за аналітичним розрізом). У цьому розрізі аналізуються склад основних засобів і сума накопиченої амортизації, що дозволяє розподілити витрати по амортизації за звітний період по відповідним бюджетам підприємства. У холдингових структурах витрати послуг, що надаються одним підприємством групи іншому, можуть розраховуватися через аналітику — через центри фінансової відповідальності.

2. Бюджетних статей витрат. За цим показником здійснюється аналіз сум амортизації, що віднесені на виробничу собівартість, управлінські та комерційні витрати. При внутрішньому аудиті підсумкових звітних показників вони перевіряються на достовірність технічними розрахунками. Перевірка здійснюється шляхом співставлення різниці між сальдо кінцевим і сальдо початковим рахунку 13 «Знос (амортизація) основних засобів» та сумою витрат, відображених в звіті про прибутки і збитки. Можлива причина виявленого відхилення повинна пояснюватися фактом вибуття основних засобів у звітному періоді і списання сум накопиченої амортизації на спеціальний рахунок вибуття основних засобів. Далі оборот дебетовий за рахунком 10 «Основні засоби» порівнюється з оборотом кредитовим за рахунком 15 «Капітальні інвестиції» — виявлена різниця повинна бути пояснена — коректуванням результатами інвентаризації основних засобів у звітному періоді.

3. Господарських операцій, що здійсненні у поточному періоді по підприємству. Аналіз проводиться відповідно до таблиці у якій проставляються: початкове сальдо по рахунках основних засобів, амортизації і капітальних вкладень; суми нарахованої амортизації; суми операцій з вибуття об'єктів; сальдо

кінцеве за рахунками в розрізі обраної аналітики із зазначенням операцій, що отримані розрахунковим шляхом і порівнюється із сальдо в обліковій системі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування та представлення управлінської звітності за основними засобами дозволяє виявити методологічні невірні відображені в обліку операції, виявити технічні помилки. Необхідно відзначити, що звітні форми, які використовуються для управлінського персоналу, повинні бути регламентовані внутрішніми обліковими стандарта-

ми — це допомагає уникнути їх дублювання. При використанні інформаційних технологій підприємство може складати звітність будь-якого об'єму, у будь-якому аналітичному розрізі. Головний принцип при цьому — дотримання стандартів ведення обліку основних засобів, та вміння скористатися можливостями обліковою інформаційною системою підприємства, попередньо розробивши для цього логічні регламентуючі документи. Інформаційні системи обліку надають можливість проведення аналізу даних, необмежену кількість.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 15.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/search.ligazakon.ua>
2. Податковий кодекс України: за станом на 24 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 246 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>
4. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 522 с.
5. Євдокимов В. В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: [монографія] / В. В. Євдокимов. — Житомир: ЖДТУ, 2010. — 516 с.

References

1. The Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» of 16.07.99 p. No. 996-XIV.
2. The Tax Code of Ukraine: as of December 24, 2010 [Electronic resource]. — Access mode: <http://search.ligazakon.ua;>
3. Regulation (standard) of accounting 7 «Fixed assets», approved by the order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 27.04.2000, No. 246 [Electronic resource]. — Access mode: <http://search.ligazakon.ua>
4. Head of SF Accounting in Ukraine: Analysis of the Status and Prospects of Development: Monograph. — K.: Center for Educational Literature, 2007. — 522 p.
5. Evdokimov V. V. Adaptive model of the integrated accounting system: [monograph] / VV Evdokimov. — Zhytomyr: ZhDTU, 2010. — 516 p.

Рекуненко Ігор Іванович

*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумський державний університет*

Рекуненко Игорь Иванович

*доктор экономических наук,
профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования
Сумской государственной университет*

Resunenکو Igor

*Doctor of Economics Sciences,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Sumy State University*

Басова Юлія Вікторівна

*студент магістратури
Сумського державного університету*

Басова Юлия Викторовна

*студент магистратуры
Сумского государственного университета*

Basova Yuliia

*Student of Master of the
Sumy State University*

ТРАКТУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

ТРАКТОВКА И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА УКРАИНЫ

TRACKING AND THE CURRENT STATE OF INVESTMENT POTENTIAL OF UKRAINE

Анотація. У статті представлено сутність поняття «інвестиційний потенціал» різними науковцями та запропоноване авторське трактування даного поняття. Визначено основні фактори, що впливають на формування сприятливого інвестиційного клімату в країні. Проведено дослідження інвестиційних капіталовкладень в Україну протягом останніх років. Проаналізовано українські регіони та галузі діяльності в які найбільше було вкладено інвестиційних коштів. Складено список країн-інвесторів, що протягом останнього року найбільше інвестували в українську економіку.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат.

Аннотация. В статье представлены сущность понятия «инвестиционный потенциал» различными учеными и предложена авторская трактовка данного понятия. Определены основные факторы, влияющие на формирование благоприятного инвестиционного климата в стране. Проведено исследование инвестиционных капиталовложений в Украину в течение последних годов. Проанализированы украинские регионы и области деятельности в которые наиболее было вложено инвестиционных средств. Составлен список стран-инвесторов, которые в течение последнего года больше всего инвестировали в украинскую экономику.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный потенциал, инвестиционный климат.

Summary. The article presents the essence of the concept of «investment potential» by different scholars and proposes the author's interpretation of this concept. The main factors that influence the formation of a favorable investment climate in

the country are determined. Investment in Ukraine was conducted during in recent years. The Ukrainian regions and areas of activity in which the largest investment was invested was analyzed. A list of investor countries has been drawn up, which over the last year has invested the most in the Ukrainian economy.

Key words: investment, investment potential, investment climate.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки важливим для будь-якої країни є наявність інвестицій. Обсяг інвестицій, що можуть бути залучені державою, залежить від її інвестиційної привабливості. Тому, велику роль для розвитку будь-якої країни має її інвестиційний клімат. Залучення іноземних інвестицій свідчить про стабільність, надійність та розвиток держави. Дане питання є надзвичайно актуальним для України, так як конфлікт на Сході країни та нестабільна ситуація в державі призвели до зменшення інвестиційних капіталовкладень з інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом, все більшої актуальності набуває дослідження інвестиційного потенціалу країни. Провідні зарубіжні та вітчизняні вчені, серед яких: Гавришків І. [1], Іващук І. [3], Гуткевич С. [2], Струніна В. [11], Козаченко Г. [7], Антіпов О. [7], Момот Т. [9], Кучерук Г. та Вовк О. [8] та інші займалися вивченням даного питання. Проте, не існує єдиного підходу до визначення поняття «інвестиційний потенціал» та залишається багато невирішених питань, що змушує проводити додаткові дослідження в даному напрямку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити сутність поняття «інвестиційний потенціал» та фактори, які впливають на його формування. Проаналізувати стан інвестиційного клімату в Україні, кількість останніх інвестиційних надходжень в країну, в які регіони та в які галузі найбільше вкладають інвестори свої кошти.

Виклад основного матеріалу. Залучення іноземних інвестицій свідчить про стабільність, надійність та розвиток держави, якій потрібні внутрішні резерви розвитку, не відкидаючи можливості зовнішньої інвестиційної підтримки. Тому, на сьогоднішній день важливу роль для розвитку будь-якої держави відіграє її інвестиційний клімат — одна із найважливіших інституційних категорій у державній та регіональній економічній політиці. Створення сприятливого інвестиційного потенціалу є надзвичайно актуальним питанням і для України.

Інвестиційний клімат та інвестиційний потенціал є поняття взаємопов'язані. Слово «клімат» в інвестиційній сфері виникло не випадково, адже добре підходить до комплексної сукупності факторів, завдяки яким суб'єкти різного рівня виграють конкурентну боротьбу за ресурси. Так і в сьогоднішній час спостерігається рух гігантських сум капіталу з одного світового регіону в інший. Інвестиційний потенціал характеризує привабливість регіону для створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення зовнішніх інвестицій.

Проблему інвестиційної привабливості країни і сам термін «інвестиційний потенціал» вивчали і досліджували в різні часи. Однак трактування даного поняття має безліч варіацій. Так, І. Іващук характеризує інвестиційний потенціал сукупністю факторів, що включає в себе стан економіки, соціально-економічну стабільність, рівень розвитку законодавчої бази, інвестиційної інфраструктури, продуктивних сил, валютну та фіскальну політики, стан фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, статус іноземного інвестора [3, с. 73–74].

С. Гуткевич вважає, що інвестиційний потенціал — це інтегральна сукупність критеріїв дійсності умов та факторів, які забезпечують зацікавленість інвесторів у вкладенні капіталу [2, с. 78]. В. Струніна трактує дане поняття як певну сукупність факторів, таких як політичні, соціально-економічні, соціально-культурні, організаційно правові та географічні, наявність яких може зацікавити або відштовхнути інвестора [11, с. 13].

Група вчених Г. Козаченко, О. Антіпов, О. Ляшенко та Г. Дібніс констатують, що інвестиційний потенціал являє собою сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях [7, с. 9].

Т. Момот вважає, що дане поняття представляє собою рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного об'єкта, яке може визначитися чи оцінюватися значеннями відповідних показників, у тому числі інтегральної оцінки [9, с. 118].

Досить цікавою є думка В. Матвеева, що визначає інвестиційний потенціал як набір умов, інтелектуальних та матеріальних благ, які забезпечують інвестиційну діяльність і обмежують частку ризику інвестування. Г. Кучерук та О. Вовк визначають його як організовану сукупність внутрішніх і зовнішніх економічних можливостей, які створюють умови для розвитку та реалізації стратегічних і тактичних цілей підприємства в сфері інвестиційної діяльності; сукупність необхідних ресурсів і можливостей для здійснення інвестиційної діяльності й досягнення цілей розвитку підприємства [8, с. 6].

Узагальнивши існуючі підходи вчених щодо визначення сутності поняття «інвестиційний потенціал» найбільш вдалим і повним, є симбіоз понять, що можна викласти наступним чином: це сукупність певних політичних організаційно-правових, соціально-економічних та географічних показників, на які зазвичай звертає увагу інвестор, аналізуючи та

приймаючи рішення щодо найвигіднішого капіталовкладення своїх коштів.

Інвестиційний потенціал обумовлює існування відповідного інвестиційного клімату, тобто певні сприятливі чи несприятливі умови середовища для залучення зовнішніх інвестицій (рис. 1).

Однією з умов подальшого трансформаційного розвитку економіки України є пошук нових шляхів залучення інвестиційного капіталу для забезпечення перспективного розвитку економіки України. Інвестиційний клімат країни являється індикатором, що свідчить про успіх економічної політики як на макро-, так і на мікрорівнях. Тому існує стандартний мінімум вимог, виконання яких дозволяє визначити інвестиційний потенціал як сприятливий: стабільна загальноекономічна і політична ситуація; законодавча база; наявність розвиненої інфраструктури, покликаної забезпечити ефективний інвестиційний процес.

Існують спеціалізовані структури, такі як ЗМІ, державні органи, банки, консалтингові компанії та корпорації, що займаються оцінкою та розробкою рейтингів інвестиційного потенціалу різних країн. Серед визнаних авторитетів в цій області можна

назвати: Institute for Management Development; The Economist; Fortune; Arthur Andersen; Standart & Poor's; Moody's. В Україні оцінка та моніторинг інвестиційного потенціалу країни здійснює Державна служба статистики України.

В Україні протягом останніх п'яти років спостерігається покращення ситуації із залучення іноземних інвестицій в економіку держави (рис. 2), зокрема у порівнянні з 2014 роком, проте обсяги залучених інвестицій нині не відповідають тому рівню, якого реально потребує економіка [11, с. 279]. В Україні звучить багато оптимістичних заяв щодо залучення інвестицій, в травні 2018 року був ухвалений закон, спрямований на залучення іноземних вкладень в українську економіку. Однак війна на Донбасі, повільне просування реформ, складність ведення бізнесу в країні відлякують потенційних фінансових донорів.

Згідно з даними Державної служби статистики у 2010 році в економіку країни влили 6 млрд. 495 млн. дол. іноземних коштів. Пік прямих інвестицій припав на 2012 рік, коли сума вкладень перевищила позначку в 8 млрд. дол. Провальним

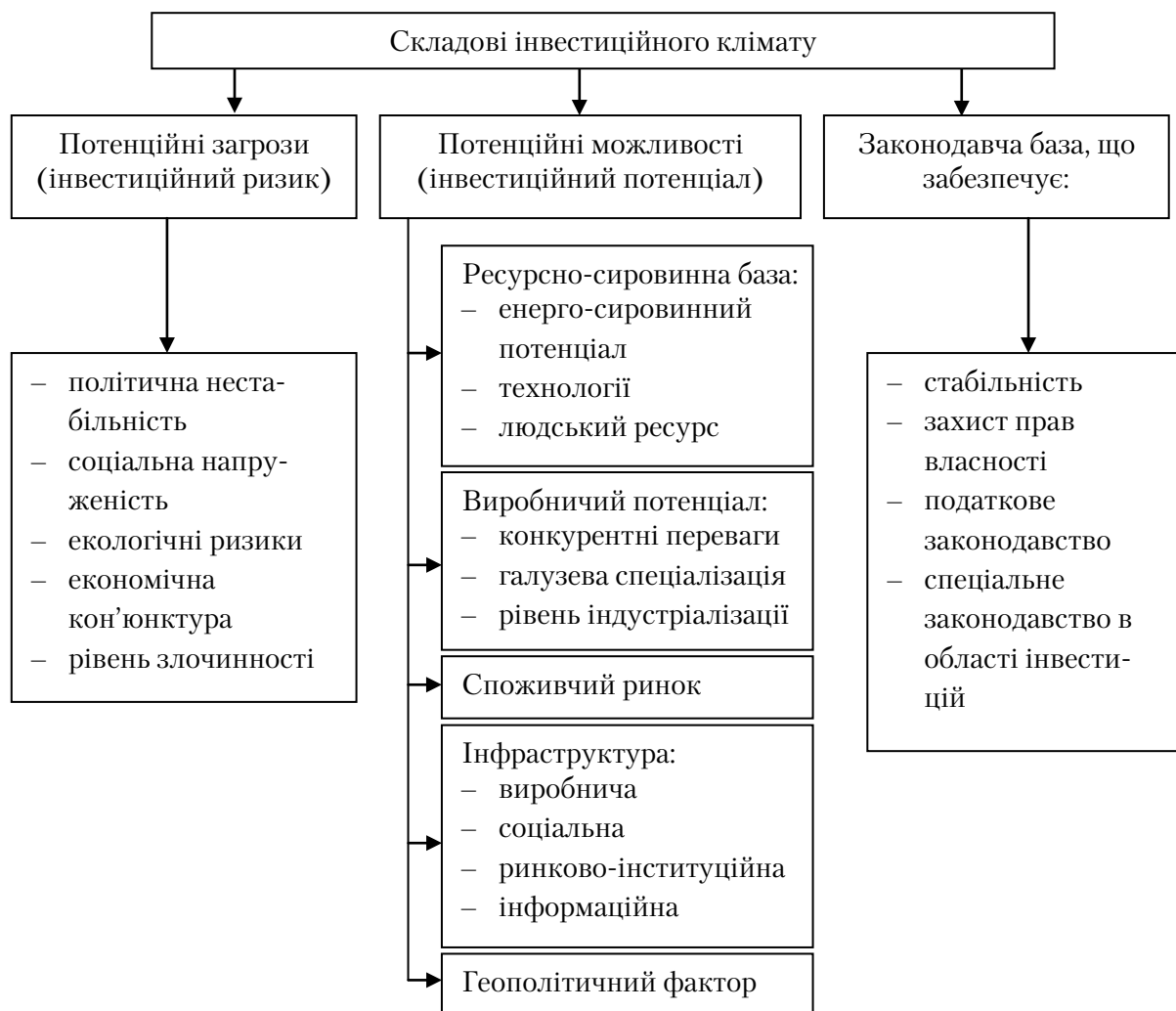

Рис. 1. Схема потенційних передумов і небезпек інвестиційного середовища

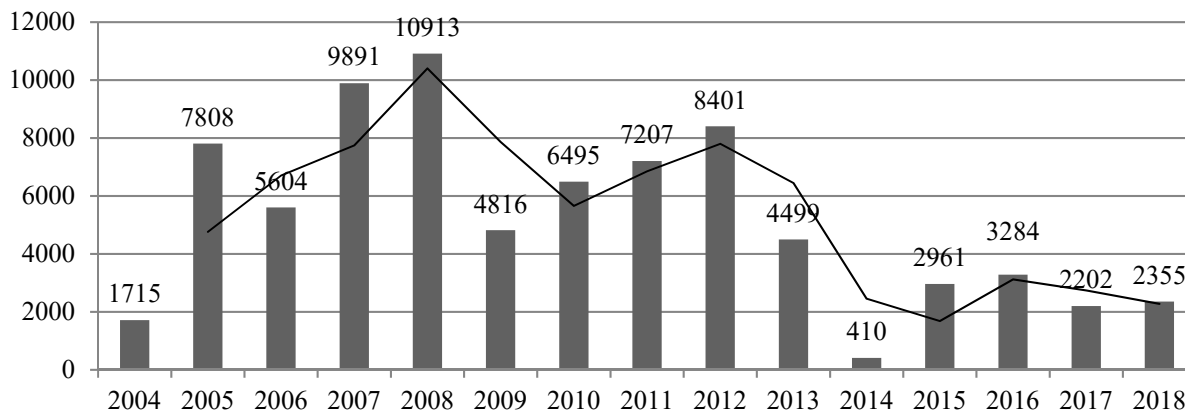

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в Україні (млн. дол. США)

Джерело: складено на основі даних джерела [100]

для інвесторів став 2014 рік, коли суми прямих надходжень впали рекордно низько. Щоправда, наступного року інвестори вклали в Україну 2 млрд. 961 млн. дол. Обсяг прямих іноземних інвестицій

в економіку України станом на кінець 2018 року склав 2 млрд. 355 млн. дол. США.

Інвестиції, як будь-яке вкладення коштів, має давати віддачу. Для бізнесу, в першу чергу, це

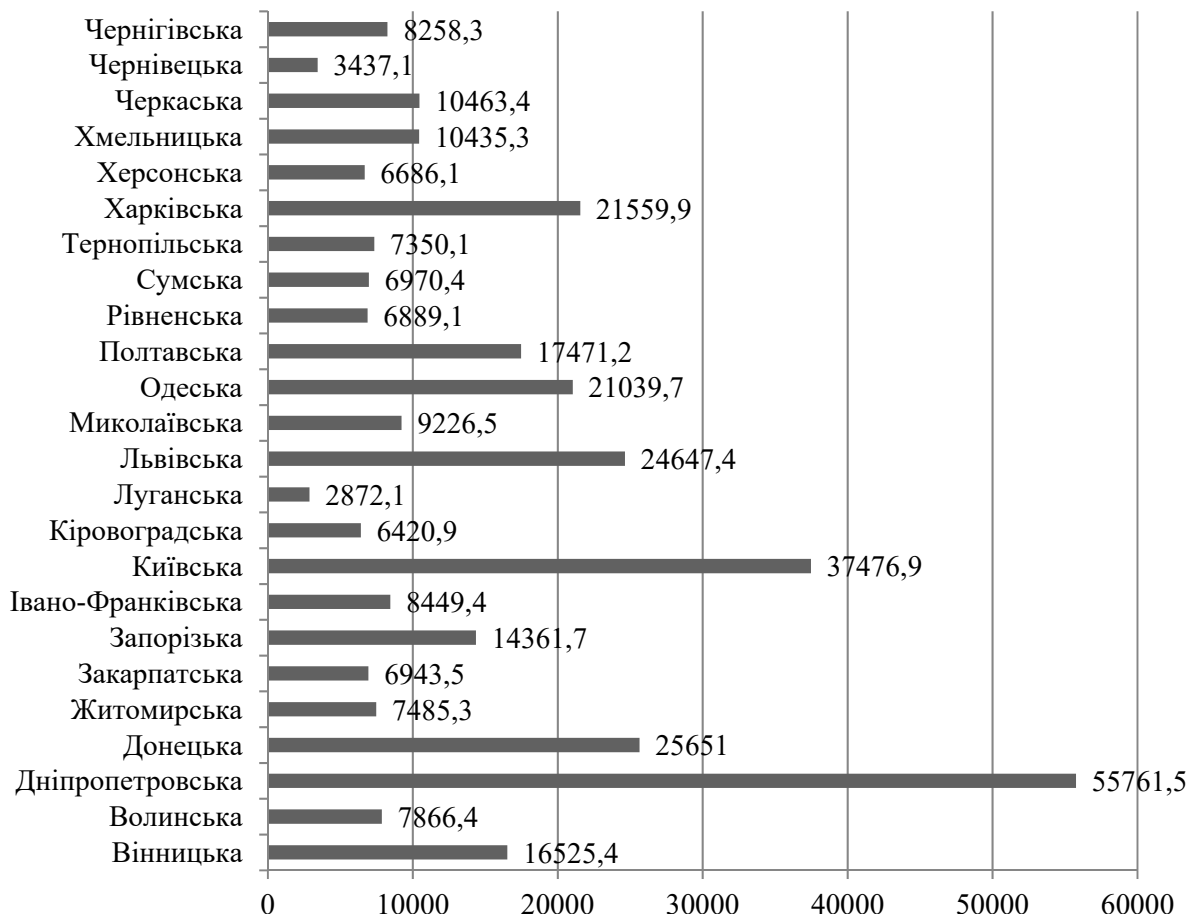

Рис. 3. Обсяг капітальних інвестицій за регіонами у 2018 році, млн. грн.

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини у Донецькій та Луганській областях

Джерело: складено на основі даних джерела [4]

отримання прибутку. Для регіону — це вирішення соціально-економічних питань: зростання зайнятості, збільшення заробітної плати, поліпшення умов проживання. Обсяг розподілу капітальних інвестицій у розрізі регіонів України за 2018 рік зображено на рисунку 3 [4].

Лідером виступає Дніпропетровська область із загальним обсягом інвестицій у сумі 55761,5 млн. грн. На другому місці Київський регіон та окремо м. Київ, де інвестується 182093 млн. грн. Найгіршу позицію сьогодні займає Луганська область з 2872 млн. грн. Чернівецька область, на жаль, теж залишає бажати кращого, так як займає другу позицію з кінця що свідчить про низьку інвестиційну привабливість даної області. Держстат також зазначає, що нерезиденти за перше півріччя поточного року збільшили вкладення в Україну на \$1,26 млрд. грн., водночас вилучивши \$0,28 млрд. грн.

Привабливість України як інвестиційного об'єкта характеризується тим, що найбільша частка загального обсягу інвестицій у 2018 році припадає на промисловість, а саме 33% від загального обсягу інвестиційних вкладень. Ще 29,4% припадає на фінансову та страхову діяльність (рис. 4).

Найбільша частина іноземних інвестицій була спрямована у промисловість — 33% від загального обсягу. Частки інвестицій в оптову та роздрібну торгівлю, а також ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів складає 16,7%, операції з нерухомим

майном — 12,4%, та фінансова і страхова діяльність — 10,9%. Тобто найбільшою популярністю користуються галузі, які переживають піднесення і зорієнтовані на внутрішнє споживання.

Залучати інвестиції в економіку держави, звичайно ж, вигідніше, ніж брати кредити. Однак все ті ж, звичні для України фактори, такі як корупція, нестабільність валюти й гальмування реформ, відлякують іноземних інвесторів. Проте, у 2018 році обсяг залучених інвестицій піднявся у порівнянні з попереднім періодом, Україна навіть піднялася в рейтингу інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass зайнявши 82 місце у рейтингу індексу використання ресурсів [5].

Найбільшу частку інвестицій в економіку країни надходять від нерезидентів із усього світу, яким належить понад 80% загальної суми прямих інвестицій. Тому представляємо топ 10 країн-інвесторів, що вкладають капітал в національну економіку (табл. 1). За 2018 рік всього в Україну надійшло 32 млрд. 291 млн. дол. США прямих інвестицій. Основним інвестором з усіх країн світу, який вкладає в українську економіку є Кіпр, що становить 27,5% від усієї суми інвестицій. Друге місце посідають Нідерланди обсягом інвестицій 21,87%. Більшість країн-вкладників є членами Європейського Союзу: Велика Британія, Німеччина, Швейцарія, Франція, Австрія. Сьоме місце займає держава-агресор Російська Федерація — 1008 млн. дол. США (3,12% всіх інвестицій).

Рис. 4. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за січень-грудень 2018 року, у % до загального обсягу в країні

*Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини у Донецькій та Луганській областях

Джерело: складено на основі даних джерела [4]

Таблиця 1

Топ-10 країн-інвесторів в економіці України на 31 грудня 2018 року

№	Країна	Обсяг інвестицій	
		млн. дол. США	у %
1	Кіпр	8 879,5	27,50
2	Нідерланди	7 060,9	21,87
3	Велика Британія	1 955,9	6,06
4	Німеччина	1 668,2	5,17
5	Швейцарія	1 540,7	4,77
6	Віргінські Острови (Брит.)	1 311,4	4,06
7	Російська Федерація	1 008,1	3,12
8	Австрія	1 005,6	3,11
9	Франція	636,0	1,97
10	Польща	593,9	1,84
Весь Світ		32 291,9	100

Джерело: складено на основі даних джерела [4]

Керуючі компанії більшості українських металургійних і гірничо-збагачувальних заводів зареєстровані в таких офшорних країнах як Кіпр і Нідерланди.

Розвиток економіки і стабільність валютного курсу, а також соціальні гарантії держави безпосередньо залежать від бізнес-середовища та сприятливого інвестиційного клімату. Якщо говорити про український бізнес, то варто відмітити, що сьогодні в Україні достатньо ресурсів для розвитку інвестиційного потенціалу, зокрема, частина підприємств розширює ринки, виходячи на рівень Східної Європи. В країні все більше розвивається інвестиційна інфраструктура і розширюється спектр інвестиційних пропозицій. У 2019 році уже починають працювати такі новітні інвестиційні проекти і стартапи [5]:

- Продаж активів для реалізації проекту видобутку сапоніту в Хмельницькій області та виробництва сапонітового борошна: галузь — добувна промисловість, вартість інвестицій — \$1 749 948;
- Ферма з вирощування равликів для подальшої реалізації як в Україні, так і в країнах ЄС: галузь — сільське господарство, вартість інвестицій — \$385 000;
- Виробництво хімічних реагентів для застосування в нафтогазовій галузі: галузь — нафтохімічна промисловість, вартість інвестицій — \$100 000;
- Сервіси мікро онлайн-кредитування POZIKA.COM.UA та CASH24.COM.UA: галузь — фінансова діяльність, вартість інвестицій — \$400 000;
- Залучення інвестицій в проект розширення рейдового терміналу в Очакові: галузь — транспорт і складське господарство, вартість інвестицій — \$64 700 000;
- Будівництво заводу з виробництва електробайків Delfast: галузь — машинобудування, вартість інвестицій — \$6 500 000;
- Академія розвитку дитини Kinder — проект приватного дитячого садка на території котеджного селища NobleVille (Київська область): галузь — освіта, вартість інвестицій — \$327 000.

Україна має досить вагомий економічний потенціал, тому є країною з вираженим простором для інвестиційної діяльності. Передумовами формування сприятливого інвестиційного клімату є насамперед географічне положення України, яке сприяє інвестиційним потокам завдяки її близькому розташуванню щодо Європи та Центральної Азії. Україна також має досить великий природно-ресурсний потенціал країни, має потужний експортний потенціал, має родючі землі, які дають високу врожайність. Практично 60% сільськогосподарських угідь розміщені на високородючих чорноземах. А також вагомим фактором є сприятливий клімат, який дозволяє займатися сільським господарством на всій території країни. Незважаючи на ряд перерахованих переваг України серед інших держав, інвестиційна привабливість країни залишається на низькому рівні.

Україна може і повинна ставати більш інвестиційно привабливою для міжнародного бізнесу. Проте розкриття інвестиційного потенціалу України потребує поступового позбавлення негативних явищ у економічній та політичній діяльності країни. Існують фактори, які заважають інвесторам вкладати кошти в економіку України:

- політична та правова нестабільність;
- корупція та тіньова економіка;
- недосконала законодавча база;
- бюрократичні бар'єри;
- відсутність гарантій з боку держави;
- зростання рівня інфляції;
- жорстка податкова система;
- повільна окупність капіталу й отримання прибутків;
- недостатня захищеність інвесторів та розвитку інвестиційної інфраструктури.

Низький рівень інвестицій в Україну також пояснюється фактором війни на Сході країни, адже існує великий ризик для інвесторів, зокрема вони стикаються з невизначеністю щодо того, наскільки

їхні інвестиції в Україну охороняються в час збройного конфлікту й військової окупації.

Ці та інші проблеми дуже гостро стоять у період сьогоденної фінансово-економічної кризи й їхнє якнайшвидше розв'язання забезпечить ефективне надходження вкладень в економіку держави [1, с. 223].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, для досягнення високого інвестиційного потенціалу України, а також для підтримки високого іміджу країни на міжнародній арені, необхідно провести

ряд послідовних і виважених заходів з боку держави і уряду.

Іноземні інвестиції можуть принести величезну користь для економічного розвитку країни, допоможуть вирішити економічні проблеми, тому залучення інвесторів необхідно і виправдано. Для підвищення інвестиційного потенціалу країни потрібно виконати комплекс заходів з боку держави і уряду і, адже Україна має потужний продуктивний потенціал і тому сконцентрувати зусилля на реалізації своїх конкурентних переваг.

Література

1. Гавришків І. Р. Сучасні проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну / І. Р. Гавришків // Сталій розвиток економіки. — 2013. — № 1. — С. 222–223.
2. Гуткевич С. Формирование инвестиционной привлекательности аграрного сектора экономики: дисс. доктора экономических наук: спец. 08.07.02 «Экономика сельского хозяйства» / С. Гуткевич; Национальный научный центр. — К., 2004. — 384 с.
3. Іващук І. Мотиваційні фактори формування інвестиційного клімату регіону / І. Іващук // Фінанси України. — 1998. — № 1. — С. 72–77.
4. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Іноземні інвестиції в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/03/09/infografika/ekonomika/inozemni-investytcziyi-ukrayini-skilky-7-rokiv-vklaly-ekonomiku>
6. Капітальні інвестиції у 2018 році [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=66fee7bd-72dd-4f91-9af3-c6a5bbc9515f&title=KapitalniInvestitsiiU2018-Rotsi>
7. Козаченко Г. В. Управління інвестиціями на підприємстві / Г. В. Козаченко, О. М. Антіпов, О. М. Ляшенко, Г. І. Дібніс. — К.: Лібра, 2004. — 368 с.
8. Кучерук Г. Ю. Економічне обґрунтування комплексної оцінки інвестиційного потенціалу авіапідприємства / Г. Ю. Кучерук, О. М. Вовк // Економіка. Фінанси. Право. — 2008. — № 5. — С. 6–7.
9. Момот Т. В. Інвестиційна привабливість акціонерного товариства: удосконалення сучасних методик оцінки / Т. В. Момот // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. — 2005. — № 4(34). — С. 117–122.
10. Прямі іноземні інвестиції [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. — Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018>
11. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні / В. Струніна // Економіка України. — 2001. — № 9. — С. 11–16.

References

1. Gavrishki I. R. Modern problems of attraction of foreign investments in Ukraine / I. P. Gavrishkov // Sustainable development of the economy. — 2013. — № 1. — P. 222–223.
2. Gutkevich S. Formation of investment attractiveness of the agrarian sector of the economy: diss. Doctor of Economics: Specialty. 08.07.02 Economy of agriculture» / S. Gutkevich / National Science Center. — K., 2004. — 384 pp.
3. Ivashchuk I. Motivational factors of formation of investment climate of the region / I. Ivashchuk // Finances of Ukraine. — 1998. — № 1. — P. 72–77.
4. Investments in foreign economic activity [Electronic resource] / Official website of the State Statistics Service of Ukraine — Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Foreign investment in Ukraine [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.slovoidilo.ua/2018/03/09/infografika/ekonomika/inozemni-investytcziyi-ukrayini-skilky-7-rokiv-vklaly-ekonomiku>
6. Capital investment in 2018 [Electronic resource] / Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. — Mode of access: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=66fee7bd-72dd-4f91-9af3-c6a5bbc9515f&title=KapitalniInvestitsiiU2018-Rotsi>
7. Kozachenko G. V. Investment management in the enterprise / G. V. Kozachenko, O. M. Antipov, O. M. Lyashenko, G. I. Dibnis. — K.: Libra, 2004. — 368 pp.
8. Kucheruk G. Yu. The economic justification of the integrated assessment of the investment potential of the airline / G. Yu. Kucheruk, O. M. Wolf // Economy. Finances. Right. — 2008. — № 5. — P. 6–7.
9. Momot T. V. Investment attractiveness of a joint-stock company: improvement of modern methods / T. V. Momot // Manager. Bulletin of the Donetsk State University of Management. — 2005. — № 4(34). — P. 117–122.
10. Foreign Direct Investment [Electronic resource]. — Access mode: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018>
11. Strunina V. Ways of Improving the Investment Climate in Ukraine Strunina // Economy of Ukraine. — 2001. — № 9. — P. 11–16.

УДК 347.19

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Асташкин Вячеслав Дмитриевич

студент Института Прокуратуры

ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия»

Astashkin Vyacheslav

Student of the Institute of Prosecution of

Saratov State Law Academy

Фокин Денис Дмитриевич

студент Института Прокуратуры

ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия»

Fokin Denis

Student of the Institute of Prosecution of

Saratov State Law Academy

Научный руководитель:

Гаврилов Владимир Николаевич

кандидат юридических наук, доцент,

профессор кафедры гражданского права

ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия»

DOI: 10.25313/2520-2057-2019-5-4860

ПОНЯТИЕ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА В РОССИИ И УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

THE CONCEPT OF A LEGAL ENTITY IN RUSSIA AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS

Аннотация. В статье рассматриваются понятия юридического лица, предусмотренные законодательствами Украины и России. Проводится сравнительный анализ данных понятий, выделяются основные отличительные признаки и причины различия. Выделяются особенности, делается обоснованный вывод о возможности включения данных положений в законодательство России. Также анализируются понятия юридического лица во Франции и Германии, отмечается роль и влияние исторических, экономических и политических факторов на становление его понятия. Предлагается позаимствовать некоторые положения, связанные с самостоятельной ответственностью юридического лица правовыми порядками России и Украины.

Ключевые слова: юридическое лицо, имущественная обособленность, самостоятельная ответственность, регистрация юридического лица, теория фикции.

Summary. The article deals with the concepts of a legal entity, stipulated by the laws of Ukraine and Russia. A comparative analysis of these concepts is carried out, the main distinguishing features and causes of differences are highlighted. The features are highlighted; a reasonable conclusion is made about the possibility of including these provisions in the legislation of Russia. The role and influence of historical, economic and political factors on the formation of the concept of a legal entity is noted. It is proposed to borrow some provisions related to the property of a legal entity and its independent responsibility by the legal order of Russia and Ukraine.

Key words: legal entity, property isolation, independent responsibility, registration of a legal entity, organizational unity, constituent documents.

Постановка проблеми. В юридической науке существует достаточно много понятий юридического лица. Каждое государство по-своему закрепляет его, а также по-разному трактует признаки, которыми юридическое лицо должно обладать. В данной работе постараемся выявить особенности понятия и признаков юридического лица на примере двух стран: России и Украины, выявить плюсы и минусы в подходах к его определению, а также сравнить с понятиями, которые закреплены в гражданских Кодексах (Уложениях) других европейских государств.

Актуальность данной работы заключается в том, что вопрос о сущности, юридической природе понятия юридического лица является одним из наиболее сложных в юриспруденции. С исторического «рождения» данного института и до сегодняшнего дня не выработан общепризнанный подход к его пониманию и определению. Также стоит отметить, что анализ положений правовых актов различных стран позволит выявить и, возможно, заимствовать наиболее успешные разработки понятия юридического лица, что продолжит трудоемкую и тяжелую работу по совершенствованию законодательства по данному вопросу.

Анализ последних исследований и публикаций.

Вопросы, связанные с понятием юридического лица и выделением отличительных признаков данного понятия, рассматривались в работах Зозуляк О. И., Кондратюк Д. Л., Чернова О. В. [1; 2; 3] и др. Однако, в данных исследованиях отсутствует сравнительный анализ понятий юридического лица и их признаков, которые закреплены в гражданских кодексах России и Украины.

Формулировка целей статьи. Цель настоящей статьи заключается в определении понятий и признаков юридического лица, анализируя законодательства России и Украины, а также ряда других зарубежных стран, и выработке предложений по совершенствованию законодательства.

Изложение основного материала. Историческое прошлое России и Украины обуславливает схожесть двух данных институтов, однако процесс перехода к рыночной экономике после развала СССР и последующее раздельное экономическое развитие внесло коррективы и в понятие юридического лица.

Согласно действующему Гражданскому Кодексу Украины в ст. 80 закреплено, что «юридическим лицом является организация, созданная и зарегистрированная в установленном законом порядке» [4].

Кроме того, юридическое лицо обладает следующими признаками:

1. Это организация, которая имеет определенную форму, структуру и определенные цели, как и любое социальное образование. Под юридическим лицом понимается коллективное образование, которое характеризуется наличием определенной системы существенных социальных взаимосвязей, внутренней структурной и функциональной дифференциацией.

2. Юридическое лицо должно быть создано и зарегистрировано только в установленном законом порядке. Только с момента получения выписки от органа государственной регистрации юридическое лицо считается образованным и становится участником гражданского оборота.

3. Юридическое лицо наделено правоспособностью и дееспособностью, то есть оно способно приобретать и реализовывать свои права, исполнять возложенные на нее обязанности, а также может быть истцом и ответчиком в суде, то есть имеет право на обращение в суд.

4. Юридическое лицо самостоятельно отвечает по своим обязательствам. Наиболее распространенной формой гражданско-правовой ответственности юридических лиц в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения обязательства является неустойка — денежная сумма или другое имущество, которое должник обязан передать кредитору в случае нарушения обязательства (ч. 1 ст. 549 ГК Украины).

Согласно п. 1 ст. 48 Гражданского Кодекса Российской Федерации (далее ГК РФ) юридическое лицо — это организация, которая имеет обособленное имущество и отвечает им по своим обязательствам, может от своего имени приобретать и осуществлять гражданские права и нести гражданские обязанности, быть истцом и ответчиком в суде [5].

Выделим основные признаки юридического лица в России:

- 1) **Организационное единство** (или отношение соподчиненности). Данный признак подразумевает действие коллектива лиц как единого целого, а формирование единой цели выражается в его учредительных документах. Само юридическое лицо имеет четкую структуру, управление которой сосредоточено в руках руководящих органов, которые выражают его волю;
- 2) **Имущественная обособленность**, которую можно разбить на внутреннюю и внешнюю. Так, имущество юридического лица не является имуществом членов данной организации (и наоборот), что отражает признак внутренней обособленности. Внешняя обособленность подразумевает, что имущество неприкасаемо для третьих лиц, то есть имущество юридического лица обособляется не только от имущества учредителей (участников), управляющих и работников юридического лица, но и от контрагентов данной организации [6, с. 268]. Юридическое лицо не отвечает за долги РФ также, как и РФ по долгам организаций. Имущество может принадлежать юридическому лицу на каком-либо вещном праве, в том числе праве хозяйственного ведения или оперативного управления. Юридическое лицо может вообще не иметь имущества на вещном праве, но при этом иметь имущество в виде обязательственных прав (например, денежные средства на счетах) [7, с. 116].

3) **Способность вступать в сделки от своего имени, в том числе быть истцом и ответчиком в суде.** Юридическое лицо имеет право на полное и сокращенное наименование. В п. 1 Постановления Пленума Высшего Арбитражного Суда (далее — ВАС) указано, что «не следует рассматривать в качестве рекламы размещение наименования (коммерческого обозначения) организации в месте ее нахождения..., поскольку размещение такой информации в указанном месте не преследует целей, связанных с рекламой» [8]. Таким образом, чтобы выступать в гражданском обороте, каждое юридическое лицо должно иметь свое отличительное название.

4) **Самостоятельная имущественная ответственность.** Юридическое лицо отвечает по своим обязательствам от своего имени своим имуществом. Иногда в силу учредительного документа, закона или договора, ответственность могут нести другие лица (члены, иные юридические лица), однако данное положение рассматривается как исключение из общего правила.

Сравнивая понятия юридического лица в Украине и России, можно сделать вывод, что они довольно схожи, однако существуют определенные различия. Так, касаясь признака самостоятельной имущественной ответственности, в ГК Украины указано, что участник юридического лица, как и само юридическое лицо не отвечают по обязательствам друг друга, кроме случаев, установленных *учредительными документами и законом*. В ГК РФ такие случаи устанавливаются только *законом*. Такое положение украинского законодателя расширяет круг участников, отвечающих по обязательствам юридического лица, что в целом, может служить определенной гарантией для контрагентов при заключении сделок. Данное положение можно было добавить в ГК РФ.

Еще одним отличием является отсутствие законодательного указания на имущественную обособленность в качестве признака юридического лица в ГК Украины. Стоит, однако, заметить, что данный признак подразумевается теоретическими положениями о юридических лицах.

Что же касается второго признака в отношении законной регистрации, то российские цивилисты относят его к третьему и частично к первому признаку юридического лица.

Сравним понятия «юридическое лицо», предусмотренные ГК РФ и ГК Украины, с понятиями, которые дают Германское гражданское уложение 1896 г. (далее — ГГУ) и Кодекс Наполеона 1804 г.

В правовой системе ФРГ юридические лица частного права делятся на союзы и учреждения [9]. Например, союзы — это объединения лиц, отличительными признаками которых являются:

а) наличие общей цели, определяемой участниками объединения;

б) структура, которая обеспечивает организационное единство;

в) независимость существования объединения от смены лиц, которые в него входят.

В ГГУ отсутствуют такие признаки, как имущественная обособленность и самостоятельная ответственность, поскольку данные признаки закреплены в теории гражданского права. В Кодексе Наполеона [10] вообще понятие юридического лица не нашло своего отражения. Единственным признаком, который получил официальное закрепление в Гражданском Кодексе Франции, является наличие регистрации, необходимой для налогообложения.

Такое закрепление понятия юридического лица связано с теорией фикции, которую разработал германский юрист, Фридрих Карл фон Савиньи. Он утверждал, что только человек является действительным субъектом права. Юридическое лицо, — как он утверждал, — представляет собой не что иное, как искусственно созданный исключительно в юридических целях посредством простой фикции субъект права [11, с. 66]. Регистрация юридического лица является тем самым фактом, который искусственно и создает юридическое лицо.

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.

В законодательствах России и Украины дается более четкая формулировка понятия юридического лица, даже по сравнению с законодательствами развитых европейских стран, что позволяет более точно определить правовое положение данного института. С другой стороны, такая регламентация в зарубежных законодательствах позволяет более расширенно толковать понятие юридического лица, да и сам институт во Франции и Германии существует дольше, поэтому необходимость в детализации данного понятия сам собой отпадает.

Таким образом, сравнив понятия юридического лица в России и Украине не только друг с другом, но и с понятиями, которые дают некоторые другие зарубежные гражданские Кодексы (Уложения), можно сделать обоснованный вывод, что, по сути, во всех странах юридические лица обладают примерно одинаковыми признаками, разница состоит лишь в официальном закреплении отдельных признаков, а так же в четкости формулировок. Исходя из этого, каждое государство само определяет какие признаки следует закрепить, учитывая исторические предпосылки, а также текущую экономическую и политическую ситуацию в стране. При этом, следует отметить, что теория фикции Ф. К. Савиньи, согласно которой юридическое лицо признается фиктивным субъектом права, который создается в юридических целях после регистрации, оказала существенное влияние на развитие гражданского законодательства России и Украины. Что касается признака самостоятельной ответственности, то российским законодателям стоит обратить внимание и уточнить данный признак в Гражданском кодексе.

Литература

1. Зозуляк О. И. Закрытый перечень организационно-правовых форм некоммерческих юридических лиц как составляющая модернизации законодательства Украины о юридических лицах» / Зозуляк О. И. // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. — 2014. — № 4. — С. 74–79.
2. Кондратюк Д. Л. Институт юридического лица в гражданском праве России и Украины: сравнительно-правовой аспект в контексте преподавания дисциплины базовой части «Актуальные проблемы права» / Кондратюк Д. Л. // Образование и право. — 2012. — № 5. — С. 239–244.
3. Чернова О. В. Формулирование «понятия юридического лица» в ГК РФ / Чернова О. В. // Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте РФ. — 2018. — № 6. — С. 483–485.
4. Гражданский Кодекс Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://meget.kiev.ua/kodeksy/grazhdanskiy-kodeks/glava-7/> (дата обращения: 01.12.2018).
5. Часть первая Гражданского кодекса Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. № 51-ФЗ (ред. 03.08.2018) // Собрание законодательства Российской Федерации. 05.12.1994. № 32. Ст. 3301; 06.08.2018. № 32. Ст. 5132.
6. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В. А. Белова. — М.: Юрайт-Издат, 2007. — 993 с.
7. Гражданское право: Учебник. В 2 т. / Под ред. Б. М. Гонгало. Т. 1. 2-е изд. перераб. и доп. — М.: Статут, 2017. — 511 с.
8. Постановление Пленума ВАС РФ от 8 октября 2012 г. № 58 «О некоторых вопросах практики применения Арбитражными Судами ФЗ «О рекламе»». [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://olegumerenkov.ru/postanovlenie-plenuma-vysshego-arbitrazhnogo-suda-rf-ot-08-10-2012-58/> (дата обращения: 01.12.2018).
9. Германское гражданское уложение. «Российский правовой портал: библиотека Пашкова». [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://constitutions.ru/?p=1727&attempt=1> (дата обращения: 01.12.2018).
10. Гражданский Кодекс Франции (Кодекс Наполеона) 1804 г. Контент-платформа Pandia.ru. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://pandia.ru/text/77/231/34260.php> (дата обращения: 25.01.2019).
11. Ломакин Д. В. Акционерное правоотношение: понятие, содержание, субъекты. Дисс. ... канд. юрид. наук. — М., 1996. — 246 с.

References

1. Zozulyak O. I. Zakrytyy perechen organizatsionno-pravovykh form nekommercheskikh yuridicheskikh lits kak sostavlyayushchaya modernizatsii zakonodatelstva Ukrainy o yuridicheskikh litsakh» / Zozulyak O. I. // Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta MVD Rossii. — 2014. — № 4. — P. 74–79.
2. Kondratyuk D. L. Institut yuridicheskogo litsa v grazhdanskom prave Rossii i Ukrainy: sravnitelno-pravovoy aspekt v kontekste prepodavaniya distsipliny bazovoy chasti «Aktualnye problemy prava» / Kondratyuk D. L. // Obrazovanie i pravo. — 2012. — № 5. — P. 239–244.
3. Chernova O. V. Formulirovanie «ponyatiya yuridicheskogo litsa» v GK RF/ Chernova O. V. // Rossiyskaya akademiya narodnogo khozyaystva i gosudarstvennoy sluzhby pri Prezidente RF. — 2018. — № 6. — P. 483–485.
4. Grazhdanskiy Kodeks Ukrainy. Elektronnyy resurs: <https://meget.kiev.ua/kodeksy/grazhdanskiy-kodeks/glava-7/> (data obrashcheniya: 01.12.2018).
5. Chast pervaya Grazhdanskogo kodeksa Rossiyskoy Federatsii ot 30 noyabrya 1994 g. № 51-FZ (red. 03.08.2018) // Sobranie zakonodatelstva Rossiyskoy Federatsii. 05.12.1994. № 32. St. 3301. 06.08.2018. № 32. St. 5132.
6. Grazhdanskoe pravo: aktualnye problemy teorii i praktiki / pod obshch. red. V. A. Belova. — M.: Yurayt-Izdat, 2007. — 993 p.
7. Grazhdanskoe pravo: Uchebnik. V 2 t. / Pod red. B. M. Gongalo. T. 1. 2-e izd. pererab. i dop. — M.: Statut, 2017. — 511 p.
8. Postanovlenie Plenuma VAS RF ot 8 oktyabrya 2012 g. № 58 «O nekotorykh voprosakh praktiki primeneniya Arbitrazhnymi Sudami FZ «O reklame»». Elektronnyy resurs: <http://olegumerenkov.ru/postanovlenie-plenuma-vysshego-arbitrazhnogo-suda-rf-ot-08-10-2012-58/> (data obrashcheniya: 01.12.2018).
9. Germanskoe grazhdanskoe ulozhenie. «Rossiyskiy pravovoy portal: biblioteka Pashkova». Elektronnyy resurs: <https://constitutions.ru/?p=1727&attempt=1> (data obrashcheniya: 01.12.2018).
10. Grazhdanskiy Kodeks Francii (Kodeks Napoleona) 1804 g. Kontent-platforma Pandia.ru. Elektronnyy resurs: <https://pandia.ru/text/77/231/34260.php> (data obrashcheniya: 25.01.2019).
11. Lomakin D. V. Aktsionernoe pravootnoshenie: ponyatie, sodержanie, subekty. Diss. ... kand. yurid. nauk. — M., 1996. — 246 p.

Висоцька Христина Олегівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Высоцкая Христина Олеговна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Visotska Christina

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Степанюк Анатолій Хомич

доктор юридичних наук,

професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**НОВИЙ ЕТАП ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УСТАНОВАМИ ВИКОНАННЯ
ПОКАРАНЬ ТА РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ:
ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ**

**НОВЫЙ ЭТАП ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ МЕЖДУ УЧРЕЖДЕНИЯМИ
ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ И РЕЛИГИОЗНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ:
ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ**

**A NEW STAGE OF INTERACTION BETWEEN PENAL
INSTITUTIONS AND RELIGIOUS ORGANIZATIONS:
LEGISLATIVE AND PRACTICAL RESULTS**

Анотація. Досліджено причини, які зумовлюють необхідність взаємодії між установами виконання покарань та релігійними організаціями. Встановлено законодавчу базу, основні цілі та завдання діяльності суб'єктів у досліджуваній сфері. Проаналізовано особливості впливу релігії на свідомість засуджених.

Ключові слова: виправлення і ресоціалізація засуджених, свідомість засуджених, законодавчі новели.

Аннотация. Исследовано причины, обуславливающие необходимость взаимодействия между учреждениями исполнения наказаний и религиозными организациями. Установлено законодательную базу, основные цели и задачи деятельности субъектов в исследуемой сфере. Проанализированы особенности влияния религии на сознание осужденных.

Ключевые слова: исправление и ресоциализация осужденных, сознание осужденных, законодательные новеллы.

Summary. The reasons that determine the necessity of interaction between penal institutions and religious organizations are investigated. The legal base, the main goals and tasks of the subjects in the investigated sphere are established. The peculiarities of the influence of religion on the consciousness of the convicts are analyzed.

Key words: correction and resocialization of convicts, consciousness of convicts, legislative novelties.

Станом на 01 березня 2019 року в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, які розташовані на території, що контролюється українською владою, тримається усього 54 677

особи [4]. Цей показник не є досить значним, адже за останніми показниками Державної служби статистики України, загальна кількість населення держави становить 42 216 766 особи, але порівняно

високим з аналогічними показниками в інших країнах [14].

Відповідно до ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі КВК України): «Кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими». У ч. 3 ст. 6 КВК України визначені основні засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, одним з яких є соціально-виховна робота, яка має низку напрямків [7]. Згідно з ч. 1 ст. 124 КВК України, одним з основних напрямків соціально-виховної роботи є моральне виховання, крізь призму якого можна здійснювати взаємодію із релігійними організаціями, оскільки іноді без участі останніх досягнення мети, свідомого відновлення засудженого у соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя у суспільстві іноді є надто складним [1, с. 155].

Питання впливу релігійних конфесій на виправлення засуджених у кримінально-виконавчих установах досліджували багато науковців, а саме: О. М. Бандурка, О. М. Джужа, І. М. Копотун, О. Г. Колб, О. М. Літвінов, С. Д. Максименко, Г. Д. Радов, А. В. Савченко, В. В. Черней [2, с. 95].

Дана сфера взаємодії органів державної влади та релігії не втрачає й сьогодні своєї актуальності. Наразі в Україні високий рівень рецидиву, тому можна зробити висновок, що працівникам установ виконання покарань не завжди вдається позитивно вплинути на свідомість засуджених. Існуючі результати стимулюють до розробки нових правових концепцій та практичних механізмів вдосконалення регулювання цього кола суспільних відносин. Між церквою та державою стосовно людини завжди існують й існують перехресні інтереси, що не може залишитися поза увагою, тому ідеальною моделлю їх взаємодії буде необхідний баланс між цими суб'єктами. Що у свою чергу зумовлює дослідження даного питання, з метою встановлення зазначеного балансу [8, с. 222].

На підставі аналізу практики виконання кримінальних покарань, зробленого М. І. Жолтані, можна зробити висновок, що значна частина засуджених залишає місця позбавлення волі, ставши «озлобленими і шкідливими» для суспільства, а в деяких випадках ще гіршими, ніж на момент початку відбування покарання. Що стимулює необхідність оцінки застосованих до них засобів впливу на відповідність критерію гуманності соціального підходу в процесі досягнення виправлення особи [3].

Структура виховного процесу засуджених складається з трьох основних компонентів: виховної роботи, яка полягає у впливі на духовний і фізичний розвиток засуджених, корекції їх поведінки з метою досягнення позитивних змін особистості; соціальної роботи, тобто надання засудженим допомоги у розв'язанні соціальних проблем, сприяння відновленню й розвитку соціально-корисних зв'язків та реінтеграції їх у суспільство; психологічної роботи, через надання засудженим психологічної допомоги, зниження психотравмуючого впливу умов позбавлення волі на особистість [3].

У кожному з цих компонентів можна і потрібно використовувати потенціал релігійного впливу на свідомість засудженого. Адже релігійний аспект реалізації зазначених цілей здійснюється з єдиною метою — надання духовно-моральної освіти засудженим, котрі відбувають покарання в місцях позбавлення волі; закріплення імперативів правопорядку й принципу законності; виправлення осіб, що порушили Закон Божий і, як наслідок, людський [15, с. 140].

Доцільно звернутися до результатів анкетування, яке було проведене в рамках дослідження за фундаментальною темою «Теоретичні і прикладні питання реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» фахівцями НДІ ВПЗ НАПрН України. Учасниками даного соціального опитування були 500 осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях Харківської області. Серед осіб, охоплених анкетуванням, 69% — православні, 16% — християни-баптисти, 2% — католики, ще 2% — мусульмани, 1% — свідки Ієгови, 10% — атеїсти [8, с. 221].

Дане дослідження також показало, що такі особи характеризуються низьким рівнем релігійності. Як впливає з відповідей на запитання «Якщо б Ви були віруючою людиною, то ніколи не вчинили злочину?», то «Так» відповіли 31%, «Ні» — 43%, «Скоріше так, ніж ні» — 6%, «Скоріше ні, ніж так» — 2%, «Завагалися відповісти» 16% і лише 1% відповіли, що людині природно вчинювати злочини [8, с. 221].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що, важливою умовою релігійного виховання засуджених до позбавлення волі є зміна їх ціннісних орієнтацій у світогляді людини. А враховуючи те, що на сьогодні найбільш ефективний вплив на засуджених здійснюють саме релігійні організації, оскільки духовні особи є знавцями людської душі, вони можуть знайти підхід до кожної людини, надати реальну допомогу тому, хто порушив закон, хто встав на шлях злочинності, хто заплутався в собі й самостійно не зможе вирішити свої проблеми [13, с. 273].

Досить влучною і справедливою у контексті зазначеного вище є думка Т. Є. Севастьянкової, яка стверджує, що самовизначення людини пов'язане не лише з релігією, віросповіданням, а й формуванням

у неї нормального розумного мислення, свідомості та моральності, тобто у людини розвивається логічна оцінка добра і зла, що може свідчити про правосвідомість особистості [12, с. 17].

Внаслідок позитивної динаміки взаємодії двох сфер — відбування покарання та релігійні конфесії, почалися активні зміни у вітчизняному законодавстві. Ключовою нормою в цьому питанні є ст. 35 Конституції України, яка регламентує право кожного на свободу світогляду і віросповідання. Розвиток зазначеного положення висвітлений у ст. 128 КВК України, яка передбачає свободу сповідувати будь-яку релігію або виражати переконання, пов'язані із ставленням до релігії, яка підлягає обмеженням передбаченим КВК України і, які є необхідними для забезпечення ізоляції та громадської безпеки [7].

Першим кроком на шляху до розширення законодавчої бази було внесення змін до КВК України, які полягали у доповненні його ст. 128¹, яка впровадила душпастирську опіку засуджених. Сутністю якої є діяльність в установах виконання покарань священнослужителів (капеланів), уповноважених релігійними організаціями, статути (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, спрямована на задоволення релігійних потреб засуджених, їх духовне виховання [7]. Для координації заходів душпастирської опіки засуджених Міністерство юстиції України, як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, створило дорадчий орган — Душпастирську раду з питань релігійної опіки у пенітенціарній системі України (далі — Душпастирська рада). Вона є постійно діючим представницьким міжконфесійним дорадчим органом при Міністерстві юстиції України, що працює на громадських засадах. Душпастирська рада утворюється з офіційних представників релігійних центрів і управлінь, статути (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, для координації душпастирської опіки засуджених, осіб, узятих під варту, в органах, установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України та персоналу цих органів та установ. Тобто склад даного органу підтверджує ті засади, які визначені в Положенні, на підставі якого він діє, а саме: рівність і толерантне ставлення, повага до внутрішніх настанов і традицій усіх, діючих в рамках Конституцій України, релігійних організацій і незалежність від органів державної влади України, політичних партій, інших громадських формувань та їх керівних органів. Крім того і сама діяльність Душпастирської ради зорієнтована на виконання основного завдання, яке і розвиває зазначені принципи. Тобто вона націлює на плекання толерантних доброзичливих відносин, взаємної поваги між віруючими різних церков (релігійних організацій), профілактика та усунення причин можливих міжконфесійних про-

тиріч, розвиток міжконфесійної співпраці у питаннях душпастирської опіки в органах і установах. Регламентація зазначених положення мінімізує можливість формування монополії однієї релігійної конфесії у цій сфері [9].

Ще одним із напрямків функціонування Душпастирської ради є обговорення актуальних питань та підготовка взаємоузгоджених пропозицій щодо проектів нормативно-правових актів з питань гуманізації, реалізації громадянами права на свободу совісті, реформування пенітенціарної системи. Вже існує вдалий досвід реалізації зазначеного повноваження, адже за результатами засідання Душпастирської ради при Державній кримінально-виконавчій службі України представники церков ухвалили Кодекс етики в'язничного капелана. Відповідно до якого в'язничний священник (капелан) повинен узгоджувати час свого духовного служіння з розпорядком установ виконання покарань, що і відображає один із сегментів запровадження необхідного балансу взаємодії [5].

Сьогодні можна відзначити продуктивну діяльність Душпастирської ради із реалізації функцій, відновлення (будівництва, реконструкції) культових будівель та інших приміщень для богослужінь та релігійних зібрань при органах, установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України та організації їх діяльності [9]. В зазначених установах функціонують храми та каплиці, а у разі неможливості їх створення існує альтернатива — облаштування відповідною символікою та релігійними атрибутами молитовних кімнат. Крім того, відповідно до п. 8 Розділу XX Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань у разі відсутності окремих приміщень для віруючих декількох релігійних конфесій обряди проводяться в одному приміщенні за графіком [11]. Однак слід зазначити, що питанням утворення, без виключення у всіх установах окремих церковних будівель, на належному рівні, опікується органи державної влади, а не релігійні організації самостійно. Результати плідної праці обох суб'єктів є помітними, адже близько трьох тисяч священнослужителів і волонтерів різних церков і релігійних організацій регулярно відвідують установи виконання покарань та місця попереднього ув'язнення [1, с. 158].

Особливе становище, в якому перебувають засуджені, здійснює духовно-моральний вплив на людину, ще більше загострюється це явище в умовах ізоляції в місцях позбавлення волі. Саме тому, результати активної діяльності зазначених суб'єктів є значним досягненням, оскільки в цьому випадку держава сприяє виконанню церквою важливої функції соціального служіння та реалізації накопиченого досвіду. Реалізація церковних поглядів та правил в колоніях може уберегти окремих підоблікових елементів (схильних до суїциду, відштовхнутих колективом) від необдуманих та безповоротних

наслідків. Адже ці питання охоплюються психотерапевтичною, компенсаторною функцією релігії — її здатність втішати, пом'якшувати стресовий стан, бути моральним стимулом каяття [1, с. 160].

Крім того, поряд із створенням нових органів, Міністерство юстиції України в 2016 році впровадило програму диференційованого впливу на засуджених «Духовне відродження». Участь засуджених у реалізації якої є складовою частиною процесу їх виправлення та ресоціалізації, становлення на життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам. Робота щодо реалізації зазначеної програми проводиться соціально-психологічною службою установи виконання покарань у взаємодії з іншими структурними підрозділами установи із залученням релігійних та благодійних організацій тощо. Основними завданнями «Духовного відродження» є підвищення значення духовних традицій і релі-

гійної культури в морально-етичному вихованні засуджених; запобігання морально-психологічній деформації, пов'язаній з позбавленням волі [10]. Що дозволяє зробити висновок про єдність мети діяльності різних суб'єктів при здійсненні виховного процесу засуджених.

Таким чином, щоб реалізувати завдання кримінально-виконавчого законодавства України, потрібно комплексно підходити до вирішення існуючих проблем. Саме тому не можна недооцінювати релігійну складову виховного процесу засуджених, яка здатна, шляхом застосування власних форм і засобів впливу, змінити свідомість осіб і зорієнтувати на нову модель поведінки. Але це можливо лише у випадку продовження розширення вже існуючої законодавчої бази, що стимулює законодавця до розробки нових положень, які б регулювали досліджувані питання.

Література

1. Василенко К. І. Інтегрований вплив соціально-виховної роботи із засудженими на розвиток діяльності інституцій громадського суспільства та самодіяльних організацій засуджених у виправних колоніях / К. І. Василенко [Електронний ресурс]: Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. — 2015. — № 12. — С. 154–163.
2. Жолтані М. І. Вплив релігійних конфесій на виправлення засуджених у кримінально-виконавчій установі / М. І. Жолтані // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Юрид. науки. — Херсон, 2017. — Вип. 5/2. — С. 95–97.
3. Жолтані М. І. Релігійний вплив на засуджених при відбуванні кримінального покарання // Актуальна юриспруденція: юрид. наук.-практ. Інтернет конф. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1672%3A09101717&catid=195%3A5102017&Itemid=241&lang=ru
4. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kvs.gov.ua/harakteristika/01.03.2019.pdf>
5. Кодекс етики в'язничного капелана [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://prison-pastoral.blogspot.com/2018/02/blog-post_13.html
6. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
7. Кримінально-виконавчий кодекс України / Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 3–4. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
8. Опанасенков О. І. Релігійне виховання засуджених як складова виховного впливу / О. І. Опанасенков // Питання боротьби зі злочинністю. — 2014. — Вип. 28. — С. 218–224.
9. Положення про Душпастирську раду з питань релігійної опіки у пенітенціарній системі України від 05.07.2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1828%3A1&catid=63%3Ava&Itemid=86&lang=uk
10. Положення про програму диференційованого виховного впливу на засуджених «Духовне відродження» від 17.05.2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0730-16>
11. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань від 28.08.2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18>
12. Севастьянова Т. Є. Релігія як ціннісна орієнтація у формуванні структури особистості / Т. Є. Севастьянова // Держава і регіони. Серія Право. — 2010. — № 2. — С. 15–20.
13. Хлистова Н. Б. Стимулювання суспільно корисної мотивації релігійними та громадськими організаціями в контексті соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі / Н. Б. Хлистова // Боротьба зі злочинністю та права людини: зб. наук. ст. за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. — О.: Фенікс, 2006. — 312 с.
14. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_chnn-2018pdf.pdf
15. Шкута О. О. Релігія як засіб виправлення засуджених до позбавлення волі: ретроспективний аналіз / О. О. Шкута // Право і суспільство. — 2014. — № 6.2. — С. 137–141.

Губарь Євгенія Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Губарь Евгения Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Gubar Evgenia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**ПРІОРИТЕТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ
З ЄВРОПЕЙСЬКОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ АГЕНЦІЄЮ**

**ПРИОРИТЕТЫ СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ
С ЕВРОПЕЙСКИМ ЭКОЛОГИЧЕСКИМ АГЕНТСТВОМ**

**PRIORITIES OF UKRAINE'S COOPERATION
WITH THE EUROPEAN ENVIRONMENTAL AGENCY**

Анотація. Стаття присвячена детальному аналізу діяльності та структури Європейської екологічної агенції. У статті автор визначає характерні особливості діяльності Агенції та можливі перспективи співробітництва з Україною.

Ключові слова: Європейська екологічна агенція, цілі діяльності Агенції, оцінка стану навколишнього середовища, екологічна криза, доступ до інформації.

Аннотация. Статья посвящена детальному анализу деятельности и структуры Европейского экологического агентства. В статье автор определяет характерные особенности деятельности Агентства и возможные перспективы сотрудничества с Украиной.

Ключевые слова: Европейское экологическое агентство, цели деятельности Агентства, оценка состояния окружающей среды, экологический кризис, доступ к информации.

Summary. The article is devoted to a detailed analysis of the activities and structure of the European Environmental Agency. In the article, the author identifies the characteristic features of the Agency's activities and possible prospects for cooperation with Ukraine.

Key words: European Environment Agency, aims activities of the Agency, state of environment, environmental crisis, access to information.

Постановка проблеми. На сьогодні, питання екологічної безпеки є одним з основних в політиці Європейського союзу і Європейська екологічна агенція відіграє особливу роль у вирішенні зазначеного питання. Україна до тепер, на жаль, не є країною-учасницею через брак людських та

технічних ресурсів, тому не спроможна в повному обсязі забезпечувати співробітництво з Європейською екологічною агенцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. На даний час, питання щодо

діяльності Європейської екологічної агенції не досліджено в юридичній науковій літературі на належному рівні. Серед науковців, які досліджували окремі аспекти діяльності зазначеної агенції, можна виділити Фесянова П. О., Богданову Е. Ю., Димова Д. С., Хвана Т. А., Буторіну О. В., Шмельова Н. П.

Формулювання цілей статті. Метою статті є охарактеризувати цілі діяльності та структуру Європейської екологічної агенції, а також майбутнє співробітництво України з даною агенцією.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогодні, міжнародне співтовариство зіткнулося з низкою глобальних проблем, серед яких екологічна криза набуває все більшої небезпеки. Актуальність розвитку міжнародної політики в екологічній сфері з кожним роком все збільшується. У XXI столітті екологічна криза набула глобальних масштабів у зв'язку з різким погіршенням стану навколишнього середовища, зумовленим антропогенними чинниками. Сьогодні найбільш характерними проявами екологічної кризи є поступова зміна клімату планети внаслідок зміни балансу газів в атмосфері, забруднення атмосфери з утворенням кислотних опадів, опустелювання планети, загальне і місцеве руйнування біосферного озонового шару, радіоактивне зараження окремих територій, забруднення Світового океану важкими металами, складними органічними сполуками, нафтопродуктами, радіоактивними речовинами, насичення вод вуглекислим газом, скорочення біологічного розмаїття, погіршення середовища життя в населених пунктах, особливо на урбанізованих територіях, загальне виснаження і брак природних ресурсів тощо [2, с. 36].

Найбільшим регіоном, який впливає на світову екологічну політику, є Європейський союз. Сучасний Європейський союз (далі — ЄС) — це єдина з усіх нині існуючих груп держав, що виникли в процесі регіональної економічної і екологічної інтеграції, яка максимально наблизилася до стадії повної інтеграції [1, с. 123]. У процесі здійснення екологічної політики та впровадження заходів ЄС з екологічної безпеки важлива роль належить таким структурним підрозділам союзу, як Європейська Рада, Рада Міністрів, Європейська комісія, Європейський парламент, Суд ЄС тощо [5]. Існує спеціальний орган, який займається питаннями навколишнього середовища

Європейська екологічна агенція (англ. European Environment Agency, далі — Агенція; ЕЕА). Правовою основою Агенції є Регламент № 1210/90 від 7 травня 1990 року про заснування Європейського агентства з навколишнього середовища і Європейської мережі інформації та спостереження за навколишнім середовищем, змінений Регламентом № 933/1999 від 29 квітня 1999 року [3].

Існує чотири типи агенцій ЄС, серед них: агенції, які сприяють соціальному діалогу; агенції, які

здійснюють нагляд; регуляторні агенції; виконавчі агенції. Європейська екологічна агенція належить саме до тих, які здійснюють нагляд. Головною метою діяльності Агенції є забезпечення незалежною інформацією про стан навколишнього середовища [6].

Регламент містить норму, яка передбачає, що Агенція повинна уникати дублювання існуючої діяльності інших інститутів та органів, тобто діяльність Агенції має специфічний (унікальний) характер. Агенція здійснює достовірну експертизу щодо оцінки ступеня екологічної небезпеки, сприяє розробці екологічного законодавства і запобігання зміні клімату, запобігання втратам біологічного різноманіття і розуміння його просторової зміни, захист людського здоров'я і якості життя, використання і управління природними ресурсами і відходами, створенню умов для реалізації програм у сфері регулювання екологічної безпеки [7].

До основних видів діяльності Агенції належить збір, аналіз, надання інформації та оцінок щодо: стану навколишнього середовища та його тенденцій; впливів на довкілля та чинників впливу; екологічної політики та її ефективності; перспектив та напрямків подальшої боротьби із екологічними загрозами.

Статтею 3 Регламенту передбачено що стан навколишнього середовища оцінюється з різних точок зору, а саме, враховуються показники: 1) якості навколишнього середовища; 2) навантаження на навколишнє середовище; 3) чутливості навколишнього середовища [3].

Аналізуючи Регламент Агенції можна виділити дві основні цілі її діяльності, серед них:

- забезпечення органів Європейського співтовариства, держав ЄС, а також держав, які беруть участь, третіх країн і громадськості об'єктивною інформацією, необхідною для розробки і реалізації обґрунтованої і ефективної політики в галузі охорони навколишнього середовища;
- сприяння порівнянню даних про стан навколишнього середовища в європейському і глобальному масштабах, гармонізації методів вимірювань і оцінки, розробки і застосування методів екологічного моделювання для прогнозування стану навколишнього середовища і оцінки ефективності [3].

В якості головної цілі своєї діяльності Агенція розглядає практичне та відповідальне застосування «принципу перестороги» для екологічного управління навколишнім середовищем при наявності ризику [9].

Що стосується правил застосування зазначеного принципу, то, з урахуванням досвіду, накопиченого в рамках ЄС, вони в самому загальному вигляді можуть бути сформульовані наступним чином:

- складання незалежною організацією повної наукової оцінки з метою з'ясування ступеня наукової невизначеності;
- складання оцінки потенційних ризиків і наслідків відмови від прийняття заходів для мінімізації

збитку здоров'ю людини і навколишньому середовищу;

- участь, за умови максимальної прозорості, всіх зацікавлених сторін у вивченні і розробці можливих заходів для мінімізації збитку здоров'ю людини і навколишньому середовищу [8].

Важливою складовою дослідження Агенції є її структура, яка включає Правління, Виконавчого директора та науковий комітет.

В Правління входять по одному представнику від кожної держави-члена і два представника від Комісії Європейського Союзу. Європейський парламент призначає в якості членів двох вчених, які мають кваліфікацію в сфері охорони навколишнього середовища. Кожен член Правління має один голос. Рішення Правління приймається більшістю в дві третини голосів членів Правління [4].

Виконавчий директор очолює Агенцію, призначається правлінням за пропозицією Комісії ЄС на п'ятирічний період (може бути призначено декілька строків підряд). Виконавчий директор офіційно представляє Агенцію та є відповідальним за:

- прийняття і виконання рішень та програм, прийнятих правлінням;
- оперативне керівництво Агентством;
- виконання завдань, поставлених статтями 12 і 13 (стосуються фінансового та бюджетного аспекту діяльності Агенції);
- складання та публікацію доповідей, передбачених статтею 2 «vi», (публікація доповідей про стан, зміни в дослідженнях довкілля кожні п'ять років, докладаючи показові доповіді, орієнтовані на спеціальні дослідження);
- справи щодо персоналу, для здійснення завдань, перелічених у статті 8 (4) і (5).

Виконавчий директор звітує перед правлінням про свою діяльність [3].

Науковий комітет асистує Правлінню та Виконавчому директору у випадках, передбачених Регламентом, а також з будь-якого наукового питання, що виникає в процесі діяльності Агенції [3].

Тож враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що головна роль у функціонуванні Агенції належить саме Правлінню, Виконавчий директор виконує переважно організаційні та представницькі функції, а Науковому комітету належить консультативна функція.

Важливим аспектом діяльності даної агенції є її відкритість для країн, «які не є членами Європейської Спільноти, але які поділяють інтерес ЄС та держав-членів щодо цілей цієї Агенції у межах угод, які мають бути укладеними між ними та Європейською Спільнотою». Участь в роботі Правління таких країн передбачається в якості спостерігача (без права голосу), в окремих заходах Агенції в якості експертів. Відкритий і демократичний доступ до інформації з навколишнього середовища все частіше розглядається в якості фундаментального цивільного права і права людини [3].

На сьогодні, шість країн (Албанія, Боснія та Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Республіка Північна Македонія, Республіка Косово¹) співпрацюють з Агенцією та 33 країни є її учасниками (Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Фінляндія і т.д.) ЄЕА тісно співпрацює з Європейською екологічною інформаційною та наглядовою мережею та відповідає за розробку мережі та координацію її діяльності. Ще одним із напрямків діяльності Агенції є співпраця з національними координаторами навколишнього середовища, як правило, це міністерства охорони навколишнього середовища [10].

Потенційними користувачами інформації Агенції є директорат Європейської комісії, Рада міністрів, Європейський парламент, інші органи Союзу, національні органи держав-членів, які відають питаннями навколишнього середовища, та інші країни, міжнародні організації, неурядові організації, представники основних секторів економіки (таких як промисловість, торгівля або сільське господарство), засоби масової інформації та громадськість [9].

Важливий принцип діяльності Агенції полягає в тому, щоб давати можливість іншим організаціям займатися проблемами навколишнього середовища, вирішувати дилеми або гальмувати екологічно невиправдані тенденції, забезпечуючи їх відповідною інформацією, послугами та засобами роботи [9].

Агенція збираючи, об'єднуючи, переробляючи і структуруючи наявні дані про спеціальні знання і досвід в екологічній сфері в Європі та в інших країнах світу, і створюючи готові до використання інформаційні продукти і послуги, служить свого роду посередником між виробниками і споживачами інформації. Створена таким чином раціональна база знань відрізняється тим, що її користувачі можуть отримати доступ до сучасних спеціальних знань та інформації з багатьох питань, що мають вирішальне значення для охорони навколишнього середовища. Обмін інформацією про методи оцінки і застосування принципу екологічної раціональності сприятиме інтеграції і служити гарантією того, що концепція екологічно безпечного розвитку отримає застосування на практиці [3].

У разі співробітництва щодо реалізації окремих пріоритетів або заходів Агенції всі умови будуть визначені в документі про співпрацю. Стандартними умовами є наявність особи, яка забезпечуватиме зв'язок з агенцією або національного контактного пункту, до завдань яких буде входити: переклад нормативно-правових документів, звітів, урядових рішень на англійську мову для відправлення до секретаріату Агенції та переклад з англійської мови робочих документів, звітів Агенції та у разі необхідності законодавства

¹ Це позначення не зачіпає позицій щодо статусу і відповідає Резолюції Ради Безпеки ООН 1244 і висновку Міжнародного Суду про Декларацію незалежності Косова.

ЄС; участь у навчальних заходах Агенції; участь в роботі інформаційної мережі EIONET та участь в проведенні консультацій і зустрічей з учасниками зазначеної мережі та інше передбачене в документі про співпрацю [4].

На сьогодні, Україна спрямовує свою політичну діяльність на європейську інтеграцію. Однією з вимог повної європейської інтеграції — участь в діяльності спеціальних агенцій ЄС. В Угоді про партнерство та співробітництво між Україною та Європейський Союзом зазначені пріоритети співпраці у сфері охорони навколишнього середовища, до таких пріоритетів можна віднести і співпрацю з Європейською екологічною агенцією.

Пріоритети співпраці між Україною та ЄС у сфері охорони навколишнього середовища визначені в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, а також в Плані дій Україна-Європейський Союз.

Аналізуючи зазначені документи на відповідність і сумісність пріоритетам ЄЕА, слід відзначити наступні спільні пріоритети співпраці у сфері охорони навколишнього природного середовища: моніторинг рівнів забруднення та оцінка стану навколишнього середовища; спільна система інформації про стан

навколишнього середовища; боротьба з локальним, регіональним та трансграничним забрудненням атмосферного повітря та води; відновлення природного стану навколишнього середовища; якість води; зменшення обсягів, утилізація і безпечне знищення відходів, а також виконання положень Базельської конвенції; збереження біологічної різноманітності, територій, що охороняються, а також раціональне використання біологічних ресурсів та управління ними; глобальні кліматичні зміни.

На сьогодні, Міністерство охорони навколишнього середовища України не спроможне в повному обсязі забезпечувати співробітництво з Агенцією через брак людських та технічних ресурсів [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сьогодні, Україна не є державою-членом Європейської екологічної агенції, проте наразі проводиться аналіз напрямків діяльності Агенції, які відповідають її пріоритетам. Документи, які аналізуються в даній статті свідчать про перспективи співпраці України з Агенцією за різними напрямками в сфері довкілля. Налагодження співробітництва з Агенцією є одним з інструментів, що сприятиме подальшій інтеграції України до ЄС не лише у сфері охорони довкілля, а й повній європейській інтеграції.

Література

1. Буторина О. В., Борко Ю. А. Расширение Европейского Союза и Россия. М.: Деловая литература, 2006. 568 с.
2. Хван Т. А. Экологические основы природопользования / Т. А. Хван, М. В. Шинкина. — Москва: Издательство Юрайт, 2017. — 319 с.
3. Регламент Совета от 7 мая 1990 г. об учреждении Европейского агентства по окружающей среде и европейской сети информации и наблюдения за окружающей средой (1210/90/ЕЭС) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_918
4. Міністерство екології та природних ресурсів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://menr.gov.ua/content/evropeyska-ekologichna-agenciya.html>
5. Особливості формування, розвитку та здійснення спільної екологічної політики Європейського Союзу як інструменту забезпечення екологічної безпеки світового співтовариства / А. М. Носа // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. — 2017. — Вип. 13(2). — С. 56–60. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_13%282%29__14
6. Агентства Европейского Союза [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.academia.edu/11510868/Агентства_Европейского_Союза
7. Фесянов П. О. Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону: досвід європейських країн [Електронний ресурс] / П. О. Фесянов // Державне управління: теорія і практика. — 2011. — № 1. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Fesyaynov.pdf>
8. Богданова Э. Ю. Оценка воздействия на окружающую среду и принцип предосторожности: международно-правовые аспекты // Право и управление. XXI век. — 2016. — №2. — С. 28–33.
9. Дымов Д. Е. Правовые и организационные аспекты европейской политики в области экологической безопасности. — М., 1999. Юридические науки.
10. European Environment Agency [Электронный ресурс]. — Режим доступа до ресурсу: <https://www.eea.europa.eu/countries-and-regions>

Морозова Альона Олександрівна

студентка міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Морозова Алёна Александровна

студентка міжнародно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Morozova Alyona

Student of the International Law Faculty of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Яроцький Віталій Леонідович

доктор юридичних наук, професор

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ОСОБЕННОСТИ ВОЗМЕЩЕНИЯ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА FEATURES OF REDUCING MORAL DAMAGE

Анотація. В статті досліджуються особливості відшкодування моральної шкоди за цивільним законодавством України, зокрема аналізуються сутність і зміст моральної шкоди, статус суб'єктів, які можуть бути позивачами у відповідній категорії справ та відповідна судова практика.

Ключові слова: моральна шкода, страждання, позов, відшкодування, докази.

Аннотация. В статье исследуются особенности возмещения морального вреда по гражданскому законодательству Украины, в частности анализируются сущность и содержание морального вреда, статус субъектов, которые могут быть истцами в соответствующей категории дел и соответствующая судебная практика.

Ключевые слова: моральный вред, страдания, иск, возмещение, доказательства.

Summary. The article examines the peculiarities of non-pecuniary damage under civil law of Ukraine, in particular, the essence and content of moral harm, the status of subjects that may be plaintiffs in the relevant category of cases and the relevant jurisprudence are analyzed.

Key words: moral harm, suffering, claim, compensation, proofs.

Постановка проблеми. В сучасних умовах особливої актуальності набуває питання щодо створення розвиненого механізму реалізації прав і свобод, зокрема права фізичних та юридичних осіб на компенсацію моральної шкоди. На відміну від відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної шкоди є порівняно новим інститутом для вітчизняного цивільного права. На сьогоднішній день позов про відшкодування моральної шкоди набуває все більшої популярності, що свідчить про зростання правосвідомості та правової культури громадян. Моральна шкода — категорія глибоко суб'єктивна та оціночна і у своєму виникненні, коли

постає питання про наявність підстав для її матеріальної компенсації, і у грошовому вимірі, коли визначається розмір її компенсації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти відшкодування моральної шкоди досліджували наступні науковці: Волков С. С., Дзера О. В., Маріц Д. О., Павловський Н. В., Сліпченко О. І., Толкачов Д. І., Фурса С. Я., Шимон С. І. та ін.

Виклад основного матеріалу. В теорії права залежно від можливості обчислення грошової оцінки шкода поділяється на майнову та немайнову (моральну шкоду), під якою розуміють всі фізичні і моральні страждання фізичної особи, які були

завдані внаслідок протиправних дій іншої особи. Якщо стосовно майнової шкоди не виникає будь-яких суперечностей у чинному законодавстві, то щодо моральної шкоди до сьогоднішнього часу виникають суперечки і немає єдиної, остаточної думки щодо відшкодування моральної шкоди [1, с. 40].

Слід зазначити, що процесуальним засобом звернення до суду загальної юрисдикції буде позовна заява, яка оформлюється відповідно до вимог ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України), де у п. 3 йдеться про зміст позовних вимог. Щодо структури позову, то його елементами є: предмет, підстави та зміст. Виходячи із розуміння предмета позову в даній категорії справ, слід говорити про вимогу до суду щодо припинення, ліквідації правопорушення, відновлення стану особи, відшкодування завданої моральної шкоди тощо. Підставами позову будуть взаємопов'язані обставини, які свідчать про факт правопорушення, а також негативні моральні наслідки, спричинені правопорушенням. У змісті позовних вимог доцільно сформулювати конкретні вимоги позивача до відповідача, які перший вимагає задовольнити у судовому рішенні, тобто тут мають встановлюватися не тільки способи ліквідації правопорушення, а й конкретні цифри щодо відшкодування завданої моральної шкоди [2].

Щодо суб'єктного складу, то позивачами у справі можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (п. 4 частини другої ст. 23 ЦК України). Стосовно фізичних осіб та перевірки їх процесуального становища як позивача у справі слід враховувати положення частини другої ст. 23 ЦК України, де, на жаль, не зовсім чітко сформовано підстави позову. Фактично, у цій нормі відмежовуються різні за правовим значенням обставини, оскільки частина обставин пов'язується з фізичним болем та душевними стражданнями, а приниження честі, гідності та ділової репутації розглядається як самодостатня обставина прояву моральної шкоди. Так само складно говорити й про сприйняття застосованого виразу «фізичний біль та страждання», оскільки сполучник «та» відмежовує «фізичний біль» від «страждання», хоча ці поняття нерозривно пов'язані [3, с. 107].

Нагадаємо, що моральна шкода, відповідно до ч. 2 ст. 23 ЦК України полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Фактично, у цій нормі відмежовуються різні за правовим значенням обставини, оскільки частина обставин пов'язується з фізичним болем та душевними стражданнями, а приниження честі, гідності

та ділової репутації розглядається як самодостатня обставина прояву моральної шкоди. Так само складно говорити й про сприйняття застосованого виразу «фізичний біль та страждання», оскільки сполучник «та» відмежовує «фізичний біль» від «страждання», хоча ці поняття нерозривно пов'язані [4].

Якщо ж сприйняти каліцтво як травму, що призводить до втрати працездатності, то більш сильним за фізичний біль буде вважатися емоційний стан особи, яка усвідомлює, що надалі її життя буде пов'язане з інвалідною коляскою тощо. Тут можна навіть не акцентувати увагу на тому, що законодавець застосував термін «страждання», а в інших випадках використовує поняття «душевні страждання». Виходить, щоб вимагати в інтересах позивача відшкодування моральної шкоди, адвокату необхідно обґрунтувати не тільки факт каліцтва чи іншого ушкодженням здоров'я позивача, а й обставини наявності «фізичного болю» та «страждань». Така позиція законодавця є неоднозначною порівняно із приниженням честі, гідності та ділової репутації через те, що будь-яке каліцтво чи інше ушкодження здоров'я, безперечно, призводить до завдання моральної шкоди і пов'язане з душевними стражданнями.

Більше того, поняття «протиправна поведінка», застосоване у п. 2 частини другої ст. 23 ЦК України, поглинає переважну більшість інших проявів моральної шкоди. Наприклад, поширення в засобах масової інформації відомостей, які принижують честь, гідність та ділову репутацію особи, буде підставою для відшкодування завданої моральної шкоди у тому випадку, коли такі відомості не відповідають дійсності тощо. Знищення та пошкодження майна так само можна розглядати як підставу для відшкодування моральної шкоди лише тоді, коли такі дії були протиправними. З наведеного аналізу можна зробити загальний висновок, що лише протиправні дії можуть слугувати підставою для відшкодування моральної шкоди, а згідно з п. 2 частини другої ст. 23 ЦК України перелік підстав для відшкодування моральної шкоди жодним чином не обмежений [4].

Разом з тим, варто відмітити, що положення п. 2 ч. 2 ст. 23 ЦК України закріплюють, що душевні страждання фізична особа може отримати від протиправної поведінки як щодо неї самої, так і щодо членів її сім'ї чи близьких родичів. У даному разі при розгляді справи за такою підставою позивачеві чи його представнику слід доводити наявність факту впливу правопорушення (протиправної поведінки) на членів його сім'ї чи близьких родичів. На підтвердження даної обставини слід надати відповідні докази та довести наявність причинного зв'язку між станом позивача і правопорушенням та його наслідками щодо членів його сім'ї чи близьких родичів, тобто в такому разі позивач отримує додаткову психологічну травму через хвилювання за близьких. При цьому, позивач зобов'язаний також надати суду

докази, які підтверджуватимуть факт його родинних та сімейних стосунків з особами, які постраждали від правопорушення.

Щодо п. 4 частини другої ст. 23 ЦК України, де йдеться про приниження честі та гідності фізичної особи, то в ньому не зазначено про те, що від таких дій відповідача позивач отримав душевні страждання, проте такий стан особи, безперечно, є загально-визнаним, оскільки абсолютна більшість фізичних осіб дбає про свою репутацію, особливо ділову, що позначається на зайнятості, рівні доходів тощо. Тому можна погодитися з тими вченими, які підіймають проблемне питання про творчу репутацію фахівців і необхідність охорони і захисту не тільки авторського права, а й самого автора від приниження його творчої репутації [5, с. 20], що може проявлятися в необґрунтованій і безпідставній критиці як самого автора, так і його інтелектуального продукту.

Щодо юридичної особи, то вона може бути позивачем у даній категорії справ за умови, що була принижена її ділова репутація (п. 4 ч. 2 ст. 23 ЦК України). Зрозуміло, що такий критерій моральної шкоди, як «фізичний біль та душевні страждання», не може бути притаманний юридичній особі, але смисл поняття «ділова репутація юридичної особи» складніший за поняття «ділова репутація фізичної особи». Це можна пояснити тим, що діловій репутації юридична особа набуває не тільки за рахунок кваліфікованої, бездоганної підприємницької, благодійної чи іншої діяльності, а й за рахунок прихованої та прямої її реклами, наявності про неї відомостей в регіонах, по всій Україні та за її межами тощо. Тому ці аспекти мають враховуватися, коли відбувається приниження її ділової репутації.

Цілком зрозуміло, що при розгляді зазначеної категорії справ суддя вивчає широке коло оціночних понять: ступінь фізичних та моральних страждань, майнове становище відповідача, індивідуальні особливості особи та інші обставини, які заслуговують на увагу та свідчать про тяжкість перенесених страждань тощо [6, с. 3–4].

Щодо ступеня фізичних та моральних страждань, то тут слід погодитися із вченим С. І. Шимон, яка вказує, що для визначення глибини фізичних та душевних страждань мають значення такі критерії:

- характер страждання (прості переживання; душевні страждання, страждання, пов'язані з фізичним болем);
- тяжкість ушкодження здоров'я (легке, середньої тяжкості, тяжке);
- вид душевних страждань (занепокоєння, нервозність, сором, приниження, страх, відчай);
- глибина страждань (незначний фізичний або душевний біль, значний біль, сильний біль, нестерпний біль, біль руйнівної для здоров'я сили) [7, с. 420–421].

Отже, ступінь тяжкості страждання охоплює критерії як самого характеру страждання, так і тяж-

кості ушкодження здоров'я, і це цілком зрозуміло, але не конкретизовано. Щодо обставин, які свідчать про тяжкість перенесених страждань, то фактично вони є обставинами справи, тобто мають входити до предмета доказування та підтверджуватися відповідними доказами.

Як звертається увага в науковій літературі, при розгляді даної категорії справ суд має враховувати матеріальний стан особи, яка заподіяла шкоду [6, с. 4]. Видається, що для вирішення питання про розмір відшкодування слід виходити з матеріального стану відповідача на момент завдання шкоди, а також враховувати посаду правопорушника, який всупереч посадовим обов'язкам порушує права осіб.

Відповідно до ч. 3 ст. 23 ЦК України, моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При цьому при визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості [4]. Разом з тим, існує думка щодо недоцільності на рівні закону визначати мінімальний чи максимальний розмір відшкодування моральної шкоди. Аргументується така думка тим, що законодавець розраховує на зважене врахування судами всіх обставин, за яких була заподіяна моральна (немайнова шкода). Позивач, незалежно від особливостей справи, повинен обґрунтувати розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди. При цьому, деякі вчені вважають, що необхідно розробити принципи мінімальної та максимальної межі визначення розміру оцінки моральної шкоди. В історії такий принцип відшкодування моральної шкоди був закріплений у ЦК УРСР 1963 р. Так, згідно зі ст. 440-1 Цивільного кодексу УРСР розмір відшкодування не міг бути менш ніж п'ять мінімальних розмірів заробітної плати [8, с. 40].

Сьогодні показує, що суди, ухвалюючи рішення і встановлюючи розмір відшкодування моральної шкоди, керуються ст. 23 ЦК України, а саме враховують ступінь вини особи, що завдала шкоди, характер правопорушення та інші обставини. Наприклад, Колегія суддів судової палати Апеляційного суду м. Києва, розглянувши цивільну справу за апеляційною скаргою Г.В.Д. до Відкритого акціонерного товариства «Укртелеком», ухвалила рішення від 7 квітня 2006 року, згідно з яким зобов'язала стягнути з останнього відшкодування моральної шкоди на користь позивача у сумі 30 000 грн., мотивуючи це тим, що відповідач відразу після нещасного випадку не склав акт про нещасний випадок, несвоєчасно виконав рішення суду першої інстанції, не подав

до Фонду соціального страхування від нещасних випадків документів, необхідних для відшкодування позивачу шкоди у зв'язку з пошкодженням здоров'я. У будь-якому випадку справедливим є твердження про те, що моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, позаяк немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Будь-яка компенсація моральної шкоди не може бути адекватною дійсним стражданням, тому будь-який її розмір може мати суто умовний вираз [9, с. 169]. Крім того, до предмета доказування слід обов'язково включати з'ясування способу відшкодування моральної (матеріальної) шкоди [6, с. 4].

Висновки. Таким чином, в процесі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що моральна шкода — це втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших

осіб. Вона полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Незважаючи на те, що Цивільний кодекс містить офіційне тлумачення поняття моральної шкоди, критерії та порядок визначення розміру відшкодування, в практиці виникають труднощі застосування цих норм, що обумовлює актуальність дослідження процесуальних аспектів відшкодування моральної шкоди. Найскладнішим моментом при оформленні позовної заяви про відшкодування моральної (немайнової) шкоди був і є збір доказів, які доводять факт спричинення моральної шкоди та розмір такої шкоди.

Література

1. Павловський Н. В. Особливості захисту моральних благ за цивільним законодавством України. Актуальні проблеми політики. 2006. Вип. 29. С. 40–47.
2. Цивільний процес України: академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.
3. Толкачов Д. І. Діяльність адвоката у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: матеріальні та процесуальні аспекти. «Вісник Вищої ради юстиції». № 2 (6). 2011. С. 103–117.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003. 2003 р., № 40, стаття 356.
5. Волков С. С. Нові тенденції охорони і захисту прав у сфері інтелектуальної власності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Інститут міжнародних відносин. К., 2011. 20 с.
6. Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Автореф. канд... юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2011. С. 3–4.
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: У 2 т.. За заг. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2011. Т. 1 1080 с.
8. Солодко Е. Моральный вред. Понятие и порядок возмещения // Бизнес. 1994. № 8. С. 40–43.
9. Маріц Д. О. Відшкодування моральної шкоди у договорах обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Часопис Київського університету права, 2013/2. С. 169–171.

Хомиченко Вікторія Віталіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Хомиченко Виктория Витальевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Homichenko Viktoria

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

ПРОБЛЕМЫ ПРИСОЕДИНЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА К КОНВЕНЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД

PROBLEMS OF THE ACCESSION OF THE EUROPEAN UNION TO THE CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

Анотація. У статті розглянуто проблемні питання та розбіжності приєднання Європейського союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Визначені правові аспекти приєднання, наведена коротка характеристика висновків Суду ЄС з приводу приєднання. Описана мета та цілі діяльності ЄС та Ради Європи в рамках захисту прав людини. А також підкреслені причини необхідності співпраці та взаємодії двох підсистем захисту прав людини на єдиному європейському просторі.

Ключові слова: Європейський союз, Суд Європейського союзу. Рада Європи, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемные вопросы и разногласия присоединения Европейского союза к Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Определены правовые аспекты присоединения, приведена краткая характеристика выводов суда ЕС по поводу присоединения. Описанная цель и суть деятельности ЕС и Совета Европы в рамках защиты прав человека. А также подчеркнуты причины необходимости сотрудничества и взаимодействия двух подсистем защиты прав человека в едином европейском пространстве.

Ключевые слова: Европейский союз, Суд Европейского союза. Совет Европы, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека.

Summary. The article deals with the issues and divergences in the accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The legal aspects of accession are defined, a brief description of the conclusions of the EU Court on accession is given. The purpose and objectives of the EU and the Council of Europe in the framework of human rights protection are described. It also highlights the reasons for the need for cooperation and interaction between the two human rights protection subsystems in a single European space.

Key words: European Union, Court of the European Union. Council of Europe, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights.

На європейському просторі нині діє дві підсистеми захисту прав людини. Перша, передбачена в рамках Ради Європи, та фактично здійснювана Європейським судом з прав людини (далі — ЄСПЛ), що діє на підставі ЄКПЛ та протоколів до неї, а також на підставі Регламенту. Та друга — в рамках Європейського Союзу, очолена Судом ЄС, діяльність якого здійснюється на основі Договору про ЄС, Договору про функціонування ЄС (далі — ДФЕС) та Протоколу № 3 «Про Статус Суду ЄС».

Тому, визначальним елементом у розвитку єдиної європейської системи захисту прав людини стане саме приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ). Але існує низка проблем, що уособлюються в розбіжностях діяльності двох самостійних, правосуб'єктних та незалежних суб'єктів.

Винятковість правової природи Європейського Союзу уособлюється в деякій мірі у взаємній діяльності ЄС та Ради Європи. Визначення юридичної сили ЄКПЛ для ЄС, як специфічного міждержавного утворення, спричиняє низку дискусійних питань. З одного боку, приєднання ЄС до ЄКПЛ розширює механізми захисту прав громадян ЄС. Але, з іншого боку, існування в інституційній системі ЄС Суду ЄС створить суперечність щодо юридичної сили рішень та взаємодії двох судових органів — Суду ЄС та ЄСПЛ.

Невирішеним залишається також питання досягнення консенсусу між ЄС та Радою Європи (далі — РЄ) з приводу впливу ЄС на контролюючі органи РЄ. Воно впливає з ряду розбіжностей у функціонуванні РЄ та ЄС. За статутом РЄ первинною метою є «... досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їх спільним надбанням, а також сприяє їх економічному та соціальному прогресу», досягнення якої здійснюється за допомогою ЄКПЛ. Тоді як ЄС створювалося з метою реалізації економічних цілей і лише з середини 1970-х років з'являються перші документи з приводу захисту прав людини, наприклад Спільна декларація Європейського парламенту, Комісії та Ради міністрів.

Одним із факторів на користь приєднання ЄС до ЄКПЛ стала нова редакція ч. 2 ст. 6 Договору про ЄС від 2009 року на підставі Лісабонського договору, де зазначалося, що приєднання ЄС до ЄКПЛ не впливає жодним чином на повноваження Союзу. Дана норма встановила можливість приєднання ЄС до ЄКПЛ. Також вона дала поштовх до подальшого його руху, а саме: визначення умов та порядку приєднання, який врахував би особливості правової системи ЄС та зберіг їх. Ці положення передбачалися додатком до установчих договорів Протоколом № 8 [1]. Крім останнього, можливість була зафіксована і стороною опонента Протоколом № 14, який доповнив пунктом 2 ст. 59 ЄКПЛ. Тож, можливість об'єднання все ж таки визнається, проте далі рух не йде, адже

несприятливих моментів приєднання виявляється все більше.

Суд ЄС дотримується прецедентного права ЄСПЛ, щодо визначення змісту основних прав Співтовариства. Він визнав «особливе значення» ЄКПЛ. Проте слід також вказати, що, хоча за загальним принципом захисту прав людини Суд ЄС визнав права, гарантовані ЄКПЛ, і той факт, що ЄКПЛ також є складовою традицій держав-членів, він ніколи не заявляв, що ЄКПЛ або рішення ЄСПЛ матимуть обов'язкове значення для ЄС до приєднання [2].

Незважаючи на те, що в рішеннях ЄСПЛ завжди містилися роз'яснення з приводу змісту кожного права, Суд ЄС до початку 2000-х років брав до уваги тільки власні прецеденти стосовно захисту прав людини та лише зрідка звертався до положень ЄКПЛ. Сьогодні практика майже не змінилася. Суд ЄС так само демонструє свою автономність та самостійність у тлумаченні та застосуванні норм права у сфері захисту прав та свобод людини. Це є свідченням того, що й досі існує неврегульованість двох механізмів захисту прав людини.

Із всієї сукупності розбіжностей та суперечностей між двома системами захисту, ЄС та ЄСПЛ, виокремлюють три найбільш значущі. Перша стосується притулку для біженців в ЄС. Зафіксовано близько 1000 скарг до ЄСПЛ з приводу порушення норм ЄКПЛ під час здійснення депортацій біженців з територій держав-учасниць ЄС. Друга — непомірно високі штрафи та широке коло повноважень Єврокомісії у сфері антимонопольної практики ЄС. Та третя полягає у кардинальній відмінності практики застосування Європейського ордеру на арешт. [3].

З цього приводу можна також навести два висновки Суду ЄС щодо неможливості приєднання ЄС до ЄКПЛ. Першим Висновком Суду ЄС 2/94 (1996 р.) Суд зазначив про неможливість приєднання ЄС до ЄКПЛ, яка пояснювалася відсутністю у ЄС належної компетенції, яка не була передбачена Установчими договорами [4]. Висновок 2/13 від 18 грудня 2014 року передбачає оцінку Судом ЄС проекту Угоди, що має бути укладена відповідно до Протоколу № 8 щодо п. 2 ст. 6 Договору про ЄС. Ключовим моментом оцінки є тезис про те, що у разі приєднання ЄС до ЄКПЛ у порядку, передбаченому Проектом Угоди, — з'являться ризики руйнації основоположних засад конституційної системи ЄС [4].

Також досить цікавим є висновок Суду ЄС, з приводу того, що проект Угоди встановив обмеження щодо процедури первісного залучення Суду ЄС. А саме, що таке залучення може відбутися лише з приводу питань не легітимності первинного права ЄС. Хоча це дещо перекручене розуміння, адже прямого обмеження там не мітиться. Також Суд ЄС у цьому ж висновку зазначає, що держави-члени відповідно до ст. 344 Договору про функціонування ЄС зобов'язуються не представляти спір, що стосується тлумачення або застосування установчих договорів,

до будь — якого іншого методу врегулювання крім передбачених в установчих договорах ЄС. Це означає, що Суд ЄС має виключну юрисдикцію щодо будь — яких спорів. Тоді як в Угоді зазначається, що ЄС або держави-члени можуть подати скарги до ЄСПЛ. Таке положення повністю суперечить ДФЄС.

Основною умовою до Угоди приєднання ЄС до ЄКПЛ був принцип спільної відповідальності — Суд ЄС висловлює свою позицію щодо вирішення справи до винесення остаточного рішення ЄСПЛ, у випадку коли і держава-член і ЄС визнаються такими, що порушили статті ЄКПЛ. Положення Угоди надає Суду ЄС вагомую роль у сфері прав людини, наділивши Суд ЄС компетенцією ухвалювати рішення про відповідність акта ЄС ЄКПЛ. Проте, Висновок Суду ЄС 02/13 вважається у більшій мірі політичним, а не юридичним — Суд ЄС використовував деякі суперечні аргументи щодо неможливості приєднання до ЄКПЛ, таким чином ускладнивши процес приєднання ЄС до ЄКПЛ.

Після приєднання, першочерговим мало б бути сприяння налагодженню судового діалогу. Чезаре Романо висловив коротку думку з цього приводу, назвавши таку взаємодію «узгодженою роботою суддів» (jurisprudential teamwork). Дійсно, така кооперація повинна мати на меті спільну роботу, спрямовану на покращення умов захисту прав і свобод людини, а не на визначення, чия судова система краща та хто має більшу впливовість.

Існує певна кількість справ, котра вказує на те, що Суд ЄС брав до уваги думку Європейського суду з прав людини. Але з іншого боку, свобода розсуду виявиться потужним засобом узгодження різних підходів і ставлення до прав людини в ЄС. В іншому разі існуватиме ризик, що так звана «зворотна дискримінація» («reverse discrimination») —

ЄСПЛ матиме можливість застосовувати положення Хартії стосовно ЄС і його держав-членів, а норми Конвенції — до Високих Договірних Сторін, діючи «дискримінаційно», а contrario держав-членів, які обмежені у своїй діяльності вищими стандартами прав людини, закріпленими у Хартії [5].

Навіть з огляду на всі розбіжності, тривалість та складність переговорного процесу, ЄС і РЄ, демонструючи свою небайдужість, рухаються до поставленої мети. Про приєднання ЄС до ЄКПЛ можна говорити як про якісно новий етап розвитку, співпрацю, взаємодію та взаємодопомогу в масштабах цілого континенту у сфері демократії, прав людини і верховенства права.

Незважаючи на існування Хартії основних прав Європейського Союзу, яка вважається первинним джерелом, у праві ЄС відсутній механізм щодо її застосування. Перевірка актів на відповідність стандартам прав людини не є головною задачею Суду ЄС, а лише торкається даних питань в контексті справ, які він розглядає. Тому, Зважаючи на наднаціональний характер ЄС, на обов'язкову дію актів, що приймаються інституціями, приєднання його до ЄКПЛ є важливим та необхідним, оскільки це запровадить механізм захисту прав та свобод людини в межах ЄС в цілому, а не лише відповідно до зобов'язань держав-учасниць. Це також розширить можливості реалізації цього права, а також підвищить його якість. Європейське співтовариство має рухатися в напрямку самовдосконалення та постійного розвитку, аби забезпечити гідне існування кожного в суспільстві. І це має відбуватися не лише шляхом економічної розбудови, але й за участю підтримання основоположних прав і свобод людини. Лише захищаючи першочергові цінності можна буде досягти високого розвитку.

Література

1. Комарова Т. В. Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/322725260_Praktika_Sudu_Evropskogo_Souzu_sodo_priednanna_ES_do_Konvencii_pro_zahist_prav_ludini_i_osnovopoloznih_svobod
2. Хроновскі Н. Формування єдиного європейського стандарту прав людини: приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод /. — 2013. — № 1-2. — С. 14-27. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? I21DBN=L INK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=evrpr_2013_1-2_4
3. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу: здобутки та перспективи // Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. — 2014. — Вип. 59. — С. 9-16 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_59_4
4. Сердюк О. В. Перешкоди приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: Висновок Суду ЄС 02/13 (18.12.2014) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9795/1/Serdyk.pdf>
5. Заккароні Дж. Вплив приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на структуру судових органів в Європі — 2013. — № 1-2. — С. 34-50 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evrpr_2013_1-2_6.pdf

Шокало Олександр Сергійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шокало Александр Сергеевич

студент

Национального юридического университет имени Ярослава Мудрого

Shokalo Oleksandr

Student of the

Yaroslav Mydryj National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ

РИСКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЕВРОПЕЙСКОЙ ПРОКУРАТУРЫ

RISKS AND PROSPECTS OF THE EUROPEAN PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE

Анотація. Стаття присвячена визначенню статусу та місця Європейської прокуратури серед інституцій Європейського Союзу. У статті розглянуто ризики створення Європейської прокуратури, проаналізовано існуючу нормативну базу її діяльності та визначено перспективи існування та діяльності Європейської прокуратури.

Ключові слова: інтеграційні процеси в ЄС, Європейська прокуратура, компетенція Європрокуратури, співпраця у сфері кримінальної юстиції.

Аннотация. Статья посвящается определению статуса и места Европейской прокуратуры среди институтов Европейского Союза. В статье рассмотрены риски создания Европейской прокуратуры, проанализирована существующая нормативная база ее деятельности и определены перспективы существования и деятельности Европейской прокуратуры.

Ключевые слова: интеграционные процессы в ЕС, Европейская прокуратура, компетенция Европрокуратуры, сотрудничество в области криминальной юстиции.

Summary. The article is devoted to determining the status and place of the European Prosecutor's Office among the institutions of the European Union. The article deals with the risks of establishing the European Public Prosecutor's Office, analyzes the existing normative base of its activities and defines the prospects for the existence and activities of the European Public Prosecutor's Office.

Key words: integration processes in the EU, European Prosecutor's Office, competence of the European Prosecutor's Office, cooperation in the sphere of criminal justice.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У параграфі 2 статті 3 Договору про Європейський Союз (далі — ДЕС) у Лісабонській редакції, визначено зобов'язання Європейського Союзу (далі — ЄС) забезпечити своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя, в рамках якого забезпечується зокрема і запобігання злочинності та боротьба з цим явищем. Для забезпечення такої діяльності в рамках інституційної системи ЄС створено ряд спеціалізованих органів, серед яких можна виділити Європейську прикордонну та берегову службу, Європейське поліцейське управління (Європол), Євроюст та деякі інші.

Варто відзначити, що Євроюст не наділений правозастосовними функціями і не може здійснювати досудове розслідування. До його функцій відносимо насамперед координацію розслідувань між національними слідчими та судовими органами у тому разі, коли кримінальне правопорушення завдало шкоди одразу декільком державам-членам ЄС [5, с. 36–37]. Те ж можна сказати і про інші наднаціональні спеціалізовані органи, діяльність яких зводиться в основному до координаційної функції в рамках здійснення міждержавних розслідувань.

Вже сьогодні існує проблема відсутності єдиного органу, який би займався розслідуванням фінансових правопорушень, зокрема шахрайства з фінансовими ресурсами, що перебувають у віданні єдиної бюджетної системи ЄС, що, за оцінками дослідників, призводить до щорічних втрат бюджету в розмірі близько 500 млн. євро [5, с. 35]. В рамках наміченого курсу інтеграції у всіх сферах суспільного життя держави-члени ЄС повинні об'єднати зусилля для протидії фінансовій злочинності всередині Союзу.

Одним із шляхів вирішення такого завдання є створення єдиного наднаціонального спеціалізованого органу, до компетенції якого входить виконання слідчих функцій при розслідуванні правопорушень, які посягають не на інтереси окремої держави-члена ЄС чи декількох членів Союзу, а загрожують заподіянням шкоди всьому об'єднанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У сучасній юридичній науці дані питання не отримали належної уваги. Серед науковців, які досліджували окремі аспекти зазначеної проблематики, можна виділити Л. О. Бабиніну, Ю. Л. Беляєву, П. М. Бірюкова, В. В. Войнікова, О. Ю. Потьомкіну та деяких інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення статусу Європейської прокуратури, вивчення ризиків її створення та діяльності, а також її місця серед інших інституцій ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одразу зазначимо, що процес створення єдиного слідчого органу в ЄС пов'язаний з певними ризиками:

1) необхідність відмови держави від частини суверенітету у сфері розслідування злочинів; 2) потреба у створенні єдиної системи кримінального та кримінального-процесуального законодавства; 3) проблема однакового представництва держав-членів ЄС у новому органі; 4) необхідність створення нового судового органу або надання окремим вже існуючим судам компетенції з судового розгляду та судового контролю за здійсненням розслідування; 5) розмежування компетенції між національними слідчими органами та наднаціональним органом; тощо.

Однак, незважаючи на можливі майбутні виклики, слід розуміти, що саме існування та активна діяльність злочинності в окреслених сферах несе значно більшу загрозу — припинення інтеграційних процесів та розпад ЄС.

У статті 86 Договору про функціонування ЄС (далі — ДФЄС) визначено, що для боротьби зі злочинністю у сфері фінансових інтересів Союзу, Європейська рада відповідно до спеціальної законодавчої процедури може утворити Європейську прокуратуру на основі Євроюсту. У параграфі 1 визначено деталі процедури дій Ради у разі відсутності згоди всіх держав-членів на створення Європрокуратури. Визначено функції Європрокуратури, які полягають у розслідуванні, кримінальному переслідуванні та передачі під суд виконавців та співучасників кримінальних правопорушень, які посягають на фінансові інтереси Союзу. Процесуальним документом, яким користуватиметься прокуратура у своїй діяльності, виступає відповідний регламент, ним же закріплюється і статус Європрокуратури. Разом з тим у параграфі 4 передбачено можливість розширення компетенції Європрокуратури на боротьбу з тяжкою злочинністю у транскордонних масштабах.

В липні 2013 року Єврокомісія виступила з пропозицією створити Європейську прокуратуру, але вже в жовтні цього ж року 14 національних парламентів дали негативний висновок на цю пропозицію, а 11 з них прийшли до висновку, що законопроект порушує принцип субсидіарності [3, с. 151]. Наткнувшись на подібну відмову держав-членів, Єврокомісія використала механізм просунутого співробітництва, передбачений розділом IV ДЕС. Вже у квітні 2017 року 16 держав-членів заявили про своє бажання утворити Європрокуратуру. 05 жовтня 2017 року Європарламент дав згоду на прийняття Регламенту № 2017/1939 щодо реалізації просунутого співробітництва щодо створення Європейської прокуратури. Сам Регламент був затверджений Радою Європейського Союзу 12 жовтня того ж року і до нього приєдналося вже 20 держав-членів. Варто відзначити, що до такого рішення не приєдналися Данія, Угорщина, Ірландія, Мальта, Нідерланди, Польща, Швеція та Великобританія, хоча остання брала участь у процесі первинної ініціативи і заявляла, що умовою успішної роботи прокуратури повинно бути поширення її діяльності на всю територію ЄС [3, с. 151].

Слід відзначити, що таке обмеження територіальної юрисдикції в майбутньому може повністю заблокувати роботу новоствореного органу і в цілому негативно впливає на взаємовідносини між членами ЄС. Зокрема, як зазначають дослідники, відсутність у домовленості Польщі та Угорщини викликає невдоволення інших держав-членів, так як саме ці дві держави отримують значну допомогу зі структурних фондів ЄС. У Єврокомісії лунають заклики до зміни порядку надання допомоги державам-членам відповідно до того, як вони виконують свої зобов'язання перед Союзом [5, с. 36].

Разом з тим, незважаючи на наявні проблеми, варто відзначити позитивні зрушення в процесі створення єдиного слідчого органу. Про це свідчить і позитивні відгуки єврокомісарів Етінгера та Юрової, які відзначили, що прокурор ЄС допоможе краще захистити гроші платників податків; сприятиме боротьбі з шахрайством і зможе безпосередньо здійснювати розслідування без передачі матеріалів національним правоохоронним органам, що дозволить швидше повертати вкрадені кошти до єдиного бюджету [6].

Для визначення статусу Європрокуратури та її місця серед інших інституцій ЄС слід проаналізувати положення Регламенту № 2017/1939.

Щодо предметної компетенції Європейської прокуратури, то вона визначена в Регламенті як кримінальні правопорушення проти фінансових інтересів ЄС. При цьому Європрокуратура поряд із слідчими функціями наділена також і функцією представництва інтересів у суді, що суперечить, наприклад, національній правовій дійсності, де функції досудового розслідування, нагляду та представництва інтересів розділені між різними правоохоронними органами, що може негативно впливати на її роботу.

Фінансові інтереси Союзу визначені в Директиві № 2017/1371 про боротьбу з шахрайством проти фінансових інтересів і включають в себе бюджет ЄС, бюджети інститутів, органів, установ та агентств Союзу, утворених відповідно до установчих договорів, чи бюджети, щодо яких відповідні структури прямо чи опосередковано здійснюють управління чи моніторинг. Компетенція Європрокуратури поширюється на всі злочинні діяння, що стосуються фінансових інтересів ЄС незалежно від того, як ці діяння кваліфікуються національним правом.

Як зазначають дослідники, компетенція Європейської прокуратури в подальшому буде розширюватися і переходити зокрема на інші правопорушення у сфері господарської діяльності, тісно пов'язані з фінансовими інтересами Союзу, наприклад підробка євро. В подальшому сфера буде розширена і за рахунок включення боротьби з транскордонною злочинністю [4, с. 181–182].

Структура Європрокуратури має дворівневу побудову і включає в себе:

- 1) центральний рівень — Головний європейський прокурор; колегія, до складу якої входить по одному представнику від кожної держави-члена; постійні палати та адміністративний директор — їх функція полягає в здійсненні організаційно-координаційної діяльності, наданні методичних рекомендацій, представник колегії у виняткових випадках зможе перебирати на себе і процесуальні повноваження;
- 2) нижчий рівень — по 2 європрокурори в кожній державі ЄС, які поряд з європейським матимуть статус національних. Як зазначають вчені, відсутність розмежування повноважень може спровокувати конфлікт національного та загальноєвропейського інтересу, що позначиться на статусі такого прокурора [5, с. 37].

Проблему з наглядом за законністю дій Європрокуратури вирішено шляхом надання контрольних повноважень постійним палатам, що однак є дуже суперечливим з позицій національного права прокурора, який здійснюватиме розслідування. Вище визначені ризики цілком втілюються у життя, зокрема через відсутність загальноєвропейського кримінального та кримінально-процесуального права, якому мав би підпорядковуватися прокурор. Не є до кінця зрозумілим і розмежування дії Регламенту та національного законодавства при здійсненні прокурором своєї діяльності.

Окремо також слід зупинитися на аспекті співпраці Європейської прокуратури з іншими органами [4, с. 186–188]:

- 1) Євроюст — співпраця в рамках пошуку необхідної інформації; передача запитів про надання правової допомоги державам-членам ЄС, які не приєдналися до Регламенту, та державам, які не є членами ЄС.
- 2) Європол — отримання інформації, що стосується кримінальних правопорушень, аналітична підтримка у розслідуванні.
- 3) Європейська служба з боротьби з шахрайством — ця служба здійснює адміністративні розслідування щодо шахрайства, корупції та інших діянь, які посягають на фінансові інтереси Союзу. Співпраця здійснюється щодо надання інформації, досліджень, експертиз; оперативної підтримки; координаційної діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити, що створення Європейської прокуратури є важливим кроком вперед для процесу інтеграції ЄС. Разом з тим ця подія показала неготовність окремих держав-членів обмежити свій суверенітет задля загального блага та відсутність згоди між державами у ряді важливих питань. Обмеження територіальної та предметної юрисдикції Європрокуратури робить цей орган недостатньо впливовим та потужним і в подальшому, якщо всі

держави-члени ЄС не приєднуються до Регламенту, може спричинити протилежні — дезінтеграційні процеси в ЄС.

Ще одним викликом для об'єднаної Європи стане питання створення єдиної законодавчої бази для діяльності системи органів кримінальної юстиції.

Таким чином створення та діяльність Європейської прокуратури, на мою думку, може призвести до двох абсолютно протилежних наслідків:

- 1) Посилення інтеграційних процесів у сфері кримінальної юстиції, розширення компетенції Європрокуратури, створення єдиної системи кримінальних судів, поліції тощо; укріплення співпраці між державами, рух до федеративного об'єднання.
- 2) Розвиток дезінтеграційних процесів, суперечки між країнами у фінансовій та бюджетній сферах, неефективність дії Європрокуратури; провал інтеграції в сфері юстиції.

Література

1. Договір про Європейський Союз від 07 лютого 1992 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25 березня 1957 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>
3. Бабынина Л. О. Применение продвинутого сотрудничества новый тренд развития Европейского союза // Вестник МГИМО. — 2014. — № 4 (37). — С. 148–154.
4. Войников В. В. Европейская прокуратура — новый орган в институциональной системе пространства свободы, безопасности и правосудия ЕС // Труды Института государства и права РАН. — 2018. — № 5. — С. 174–193.
5. Потёмкина О. Ю. Европейская прокуратура как пример продвинутого сотрудничества стран Евросоюза // Европейский Союз: факты и комментарии / Отв. ред. Ю. А. Борко. Выпуск 90. М.: Институт Европы РАН; Ассоциация европейских исследований. — 2018. — С. 35–37.
6. Совместное заявление комиссаров Эттингера и Юровой о согласии Европейского парламента на создание Европейской прокуратуры [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-3709_en.htm

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 5 (67)

2 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2019

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»

Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12

Контактний телефон: +38 (067) 401-8435

E-mail: editor@inter-nauka.com

www.inter-nauka.com

Підписано до друку 24.04.2019. Формат 60×84/8

Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.

Умовно-друкованих аркушів 6,51. Тираж 100.

Замовлення № 398. Ціна договірна.

Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників і

розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2458 від 30.03.2006 р.